Huygens Institute - Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW)

Citation:

W. Caland, Levensbericht J.S. Speyer, in:
Jaarboek, 1914, Amsterdam, pp. 37-77

This PDF was made on 24 September 2010, from the 'Digital Library' of the Dutch History of Science Web Center (www.dwc.knaw.nl) > 'Digital Library > Proceedings of the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW), http://www.digitallibrary.nl'

JACOB SAMUEL SPEYER.

Nu ik ga beproeven U leven en werken te schetsen van ons overleden medelid SPEYER, moge het U niet verwonderen, dat ook ik, gelijk zoovelen vóór mij die in hetzelfde geval verkeerden, moet beginnen met een beroep te doen op Uwe welwillendheid. Immers om ook het leven van iemand te schetsen moet men, wil die schets niet zeer oppervlakkig uitvallen, meer intiem met den betrokken persoon bekend geweest zijn. Tot mijn spijt kan ik dit van mijzelven ten opzichte van SPEYER niet zeggen. Ik ontmoette hem eigenlijk alleen bij gelegenheid onzer Akademie-vergaderingen en gevoel dus een drukkend te kort aan gegevens van meer persoonlijken aard. Doch het verheugt mij reeds dadelijk te kunnen mededeelen, dat deze lacune altans eenigermate is kunnen worden aangevuld door welwillende mededeelingen van verschillenden aard. Verplichting te dezen opzichte heb ik in de eerste plaats aan den zoon van onzen SPEYER, Mr. NICOL SPEYER, die mij een en ander omtrent de uiterlijke omstandigheden van zijns vaders leven mededeelde en mij ook verschillende dokumenten ter hand stelde, die het mij mogelijk maakten iets dieper in SPEYER's leven door te dringen. Zoo wist ook de oud-rector van het Amsterdamsche Stedelijke gymnasium, Dr. MEYER, die SPEYER reeds als knaap gekend had, mij eenige gegevens van waarde te verstrekken. Ik vond ook een oud-leerling, Prof. HUIZINGA te Groningen, bereid mij in te lichten en, wat voor mij voor dit levensbericht van de allergrootste waarde was, ook den Heer F. D. K. BOSCH, doctorandus, thans doctor in de Nederlandsche Letteren te Leiden, die zijne dissertatie onder SPEYER's leiding bewerkend uit den aard der zaak zeer veel en zeer intiem met hem in aanraking kwam. Zoo het beeld, dat

ik van SPEYER als akademisch docent kan geven, eenigszins geslaagd zal kunnen heeten, ben ik dit hoofdzakelijk aan Dr. BOSCH verschuldigd. Het is hier de plaats aan al diegenen, die mij zoo vriendelijk behulpzaam waren de noodige gegevens bijeen te brengen, mijn warmen dank te betuigen.

Hij, die voor Uwe vergadering het levensbeeld van een overleden medelid te teekenen heeft, vraagt zich allereerst af, hoe hij dit doen zal. Sommigen onzer zijn van oordeel, dat het in dezen kring uitsluitend aankomt op de wetenschappelijke beteekenis van den overledene en dat zijne levensomstandigheden gevoegelijk kunnen onvermeld gelaten worden. Anderen daarentegen meenen, en uit de inleidende woorden door mij gesproken valt af te leiden, dat ik mij onder die „anderen" schaar, dat, om iemands werken te beoordeelen en naar volle waarde te schatten, wel degelijk die werken moeten beschouwd worden in het kader der levensomstandigheden. Dit is, dunkt mij, vooral het geval bij SPEYER: ziet men onder hoe vaak moeilijke omstandigheden en hoe drukke ambtsbezigheden zijne voortreffelijkste werken tot stand kwamen, dan strekt dit tot nog grootere waardeering van zijn arbeid.

JACOB SAMUEL SPEYER werd geboren den 20sten December 1849 te Amsterdam. Zijn vader, een mathematicus eerst bij het lager daarna bij het middelbaar onderwijs werkzaam stierf reeds op 37-jarigen leeftijd vóór de geboorte van zijn eenig kind; ook zijne moeder heeft SPEYER niet gekend, daar deze reeds onmiddellijk na zijne geboorte overleed. De jeugdige SPEYER werd opgevoed door zijn oom N. CALISCH, den broeder zijner moeder, bij wien nog twee andere pleegkinderen in huis waren. Door den bekenden A. C. WERTHEIM, die zich zeer voor den jongen SPEYER interesseerde, werd hij financieel gesteund, zoodat hij na het gymnasium van 1861—1865 te hebben afgeloopen zich in staat gesteld zag te studeeren. Reeds op zijn 15de jaar, den 12den Sept. 1865, schreef hij zich zelf aan het Athenaeum illustre als student in de letteren in en volgde de colleges vooral van BOOT, die toen Latijn en Grieksch doceerde, van JORISSEN en LAND. Studiegenooten uit den Amsterdamschen tijd waren o. a. H. P. MEYER, de vorige rector van het Amsterdamsche Stedelijke gymnasium en Z. DE BOER, de rector van het Tielsche gymnasium. Dat de jeugdige SPEYER een student van buitengewonen aanleg en groote werkkracht was, blijkt wel ten duidelijkste hieruit, dat hij, nog pas even 19 jaar oud, den 26sten Maart 1868 door de beantwoording eener prijsvraag door de Utrechtsche Universiteit uitgeschreven, de zilveren medaille ver-

wierf. De beantwoording der prijsvraag, die, onuitgegeven gebleven, thans berust in het archief der letterkundige faculteit te Utrecht, heeft tot titel: „Commentatio de conditione domestica et civili feminarum in imperio Romano a priscis temporibus ad aetatem Constantini Magni." Het werk omvat 168 folio paginas compres geschreven met tal van aanteekeningen; al is het Latijn hier en daar schooljongensachtig en incorrect, het laat zich prettig lezen en getuigt vooral van de singularis industria in variis argumenti partibus explicandis, zooals het in 't judicium luidt. De zaak is breed opgezet; ook de rechtsbronnen zijn verwerkt en de levensbeschrijver van den later beroemd geworden Sanskritist bemerkt met eenige verrassing dat de schrijver reeds toen kennis gemaakt had met de heilige taal der Brahmanen. Daar aan het Athenaeum illustre geen akademische examina konden worden afgelegd, moest dit aan eene Universiteit plaats vinden. In dit geval werd het candidaats-examen te Utrecht afgelegd, en wel na driejarige studie. Ik vindt vermeld in het Album Candidatorum et Doctorum Philosophiae theoreticae et Literarum in Academia Trajectina onder 1868, 26 Sept.: „Jacobus Samuel Speyer, Amstelodamensis Athenaei illustr. Amstel. alumnus candidatus renuntiatus est ut aliquando in Litteris summos honores consequeretur, haud sine laude."

Het is mij niet duidelijk geworden, wat Speyer bewogen heeft te Utrecht het candidaats-examen af te leggen, en niet te Leiden, waar hij als candidaat zijne studie voortzette, aangetrokken door mannen als Kern, Cobet en Goudsmit. Hier werd hij, zooals zich wel liet verwachten, vooral door zijn leermeester Kern medegesleept. De Leidsche studiejaren zullen wel tot de gelukkigste van zijn jonge leven behoord hebben, toen hij leerling was van die voortreffelijke leermeesters en zulke vrienden had als Verdam en Polenaar. Van zijn Amsterdamschen studietijd hoorden zijne kinderen dan ook betrekkelijk weinig, wel sprak hij hun herhaaldelijk van den heerlijken Leidschen studententijd. Reeds vóór zijne promotie, die op 21 Dec. 1872 magna cum laude plaats vond, had Speyer eene aanstelling als leeraar in de oude talen bij de Hoogere Burgerschool te Hoorn gekregen, waar hij geen vol jaar werkzaam was, om daarna, in November 1873, eerst als leeraar voor de klassieke talen aan het Amsterdamsch gymnasium en sinds 15 Oct. 1877 ook als Lector in het Sanskrit aan de Gemeentelijke Universiteit werkzaam te zijn. Deze laatste betrekking aanvaardde hij met eene openbare les. Voor de gymnasiasten bleek Speyer een voortreffelijk docent te zijn. Reeds in de laagste klassen boeide zijn onderwijs in 't Latijn de kinderen. Hij lette er streng op dat de hoofdfeiten

deugdelijk gememorizeerd werden en knoopte dan allerlei wetenswaardige en ontwikkelende mededeelingen aan de leerstof vast, èn om door die aanknoopingspunten het behandelde gemakkelijker te doen vasthouden, èn om op die wijze verband te leggen tusschen reeds aan de leerlingen van elders bekende feiten. Zoo was het vooral het verband met het Fransch dat de leerlingen al spoedig moesten gevoelen. Vaak was het hun eene verrassing te vernemen, dat dit of dat Latijnsche woord, en die of die op 't eerste gezicht vreemde zins-constructie hun eigenlijk al lang bekend waren uit een ander taalgebied dan het Latijn. Vooral de meer begaafden en belangstellenden onder zijne toehoorders profiteerden enorm veel van zijne lessen, de minder begaafden en de tragen van geest of wil onder hen werden wel eens gevoelig op hun te kort aan belangstelling of goeden wil gewezen. Geen wonder dan ook dat, toen SPEYER in 1889 het Amsterdamsch gymnasium verliet, zijne leerlingen dit zeer betreurden en blijk gaven van de groote sympathie, die zij voor hem gevoelden, door hem eene serenade aan zijne woning aan de Stadhouderskade te brengen en hem een blijvend gedachtenis aan te bieden. Intusschen was ook SPEYER's positie aan de gemeentelijke Universiteit verbeterd, daar hij den 9den Mei 1888 aldaar tot buitengewoon Hoogleeraar in het Sanskrit en zijne letterkunde benoemd werd, eene welverdiende erkenning voor hetgeen hij tot dusverre voor het akademisch onderwijs geweest was. Hij aanvaardde dit ambt op den 24sten September met eene rede: „de waarde van het Sanskrit voor de wetenschap der taal." Werden zijne verdiensten als akademisch docent op die wijze erkend, hoe zijn wetenschappelijk werk gewaardeerd werd, kwam al spoedig daarop uit door zijne benoeming, in April 1889, tot Lid der Koninklijke Akademie van Wetenschappen; hij had toen immers reeds zijne Sanskrit Syntax geschreven.

Niet lang heeft SPEYER het buitengewoon hoogleeraarsambt te Amsterdam vervuld; reeds in 1889 werd hij geroepen om de plaats in te nemen aan de Universiteit te Groningen ledig gekomen door den dood van den Hoogleeraar in 't Latijn EMIL BAEHRENS. Niet dan na eenige aarzeling besloot SPEYER dit vereerend aanbod van een gewoon Professoraat aan te nemen; financieel ging hij daarbij niet vooruit, doch de overweging dat hij thans leeraar zijnde, in Amsterdam aan het gymnasium blijvend, hoogstwaarschijnlijk later het rectoraat zou moeten vervullen, welke werkkring den geheelen mensch zou eischen, en dat hij dus, door te blijven wat hij was, later zijne geliefde studiën zou moeten inkrimpen, behaalde de overhand en zoo vertrok SPEYER naar Groningen, waar hij den

23sten Maart het professoraat in 't Latijn en 't Sanskrit aanvaardde met eene rede: „de Latijnsche taal en hare betrekking tot de Linguistiek". In Groningen heeft SPEYER zijn gelukkigsten tijd gehad; nieuwe en blijvende vriendschapsbanden werden daar aangeknoopt, met vele collegas, o. a. BLOK en SPEYER's buurman den thans overleden VAN CALCAR ging hij intiem om; daar nam hij met roem het rectoraat waar; daar werden zijne verdiensten door de regeering erkend door zijne benoeming tot Ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw; daar mocht hij zijn zilveren huwelijksfeest vieren, immers reeds sedert 1877 was hij gehuwd met HENRIËTTE JOHANNA COHEN, die hem een zoon en een dochter geschonken had. Te Groningen eindelijk had hij vele uitstekende leerlingen, waarvan er ook „doorgingen" in het Sanskrit. Hij was er een geliefd en hooggeëerd leeraar. Was het wonder, dat, toen onze KERN door eene onverbiddelijke wetsbepaling in 1903 gedwongen werd het professoraat neer te leggen, SPEYER zijn opvolger werd, gewenscht èn door KERN zelven èn door de Leidsche faculteit? In alle opzichten moet SPEYER zich over deze benoeming van ganscher harte verheugd hebben: van nu af aan zou hij zich immers uitsluitend kunnen wijden aan de studie van dat vak, dat toch blijkbaar de allereerste plaats in zijn hart innam. Dat jaar 1903 is voor SPEYER een beteekenisvol en vruchtbaar jaar geweest: in ééne week hield hij twee magistrale redevoeringen, eene bij de overdracht van het rectoraat te Groningen op 21 September over: „Mos majorum" en eene tweede over „de Brahmanen en hunne beteekenis voor het Indische volk" den 30sten September ter aanvaarding van het hoogleeraarsambt te Leiden. Nu had SPEYER eerst recht de gelegenheid gevonden om zich ten volle te ontplooien. Met het volste recht kan worden uitgesproken dat hij het door zijn voorganger beroemd geworden professoraat met alle eer vervuld heeft en dat hij een waardig opvolger van zijn leermeester is geweest. In de eerste plaats was hij een ideaal professor wat betreft zijn wetenschappelijk werk, dat omvangrijk en van groote verscheidenheid is geweest. Teekenend voor de wijze waarop hij meende als opvolger van KERN zijn professoraat te moeten opvatten is eene mededeeling van hem aan zijn oud-leerling den tegenwoordigen Groningschen Professor HUIZINGA gedaan: „Nu, als opvolger van KERN, voel ik mij verplicht ook iets aan Indonesische studiën te gaan doen." En dat dit geen bloot woord is gebleven, is mij uit zekere persoonlijke aanteekeningen van SPEYER gebleken. Hij had namelijk de gewoonte om in een „Electric Diary" dag aan dag verschillende notities te maken. Door de vriendelijkheid van Mr. N. SPEYER heb ik het voorrecht gehad

3*

verscheidene van die boekjes in te zien. Menige interessante bizonderheid omtrent SPEYER's neigingen en wat hem belang inboezemde blijkt uit deze boekjes, die als 't ware de annalen zijns levens zijn, in korte opmerkingen vervat. Van iederen dag zonder uitzondering noteerde SPEYER daarin de maximaal- en minimaaltemperatuur, den wind en andere weersverschijnselen. Alle bezoeken, die hij en de zijnen ontvingen en die moesten beantwoord worden, zijn hier aangeteekend. Alle gevallen van huiselijken voor- en tegenspoed zijn hier gememoreerd. Ieder college met de behandelde stof en het uur is daar aangegeven. Van al de werkzaamheden, die SPEYER in beslag namen, wordt hier nauwkeurig verslag gevonden. Hier ziet men als 't ware worden al de voordrachten, die hij houden zou, al de opstellen en grootere werken die geschreven werden. Tal van verspreide opmerkingen tijdens de lektuur gemaakt werden daar genoteerd. Uit een van die boekjes nu is mij gebleken, dat SPEYER zich ook ernstig heeft toegelegd op het Oud-javaansch.

Al te kort, ruim tien jaren slechts, heeft SPEYER den leerstoel voor het Sanskrit te Leiden mogen bezetten. Zijne oud-leerlingen en leerlingen hadden juist de hoofden bij elkaar gestoken om hun leermeester te huldigen op den dag, waarop hij voor 25 jaar het professoraat zou hebben aanvaard, toen op het eind van October 1913 de nieuwsbladen de droeve tijding brachten, dat hij plotseling was weggenomen uit het volle leven, dat hij zeker nog gaarne vele jaren geleefd had, uit zijn werk, waaraan hij tot de laatste ure zijne beste krachten gewijd had, uit den kring van de zijnen en van zijne leerlingen, die hem niet missen konden.

In SPEYER heeft onze vaderlandsche wetenschap een hoogbegaafd philoloog verloren van groote waarachtigheid, onzelfzuchtigheid en zelfverloochenende scherpte van kritiek; de Leidsche Universiteit verloor daarenboven in hem een hoogleeraar van een zeldzaam doceertalent en van een warm hart voor en algeheele toewijding aan zijne leerlingen; ons vaderland derft in hem een man van levendige belangstelling voor ons hooger en voorbereidend hooger onderwijs, die van die belangstelling niet alleen in woorden heeft doen blijken. „Een hoogbegaafd philoloog", zeide ik, maar ook een veelzijdig philoloog, daar hij zoowel Latinist als Sanskritist was. Om verschillende redenen evenwel, ééne van welke in mij zelven gelegen is, zal in dit levensbericht gepoogd worden hoofdzakelijk SPEYER's verdienste als Sanskritist in het licht te stellen. Immers al heeft ook het werk van den Latinist SPEYER velerzijds lof geoogst, het is toch voornamelijk als Sanskritist dat hij bekend is en beroemd

is geworden. Reeds het allereerste begin van SPEYER's wetenschappelijk werk wijst in die richting.

In zijne dissertatie „de Ceremonia apud Indos quae vocatur Jātakarma" behandelde SPEYER de gebruiken der Hindus bij eene geboorte: meer in 't bizonder het eerste nuttigen van voedsel, het medhājanana, het geven van de borst en andere daarmee direct verbonden plechtigheden. Vóór SPEYER was het gebied der zoogenaamde „huiselijke gebruiken" der oude Hindus zoo goed als onontgonnen; slechts HAAS had eene samenvattende beschrijving van den oud-indischen huwelijks-ritus gegeven. De bronnen waaruit geput moest worden, vloeiden toen ter tijde nog maar schaarsch; nog slechts weinig teksten waren toegankelijk. SPEYER beschikte over slechts twee gṛhyasūtras: het Āśvalāyana en het Kātīya. Doch door de hulp van zijn leermeester KERN was hij zoo gelukkig de hand te kunnen leggen ook op de beschrijving dierzelfde materie volgens nog twee andere Vedische scholen, die der Baudhāyanīyas en der Āpastambīyas, waarvan KERN de handschriften bezat. Wel is waar zijn deze laatstgenoemde bronnen niet uit de eerste hand, daar het prayogas zijn, d. i. uitwerkingen der vaak zoo beknopte sūtras, die de bekendheid met allerlei algemeen geldige regels veronderstellen. Ook daarom zijn deze twee laatstvermelde bronnen vrij troebel, omdat één handschrift eene lacune heeft, die wel niet in het hs. is aangeduid, doch door SPEYER met stelligheid werd aangewezen. Thans, nu wij het eigenlijke gṛhyasūtra van Āpastamba kennen, weten wij dat die lacune heel wat grooter is dan SPEYER vermoedde. Tegenwoordig immers zijn ons niet minder dan vijftien sūtras bekend, waarvan slechts drie nog onuitgegeven. Het spreekt dus van zelf dat de voor ruim 40 jaren door SPEYER ondernomen beschrijving van het jātakarman, wanneer ze volgens de thans bekende bronnen ondernomen werd, er geheel anders zou uitzien en heel wat meer wetenwaardigs zou opleveren. De methode volgens welke SPEYER het jātakarman beschrijft is deze. In een inleidend hoofdstuk handelt hij over den aard der teksten, waaraan hij zijne gegevens zal ontleenen: over wat men onder een sūtra te verstaan heeft en over den vermoedelijken tijd van ontstaan en de auteurs van die werken, waarbij de alleszins juiste these wordt verkondigd, dat die op *-āyana* uitgaande namen zooals Āśvalāyana niet een bepaalden persoon aanduiden doch veeleer beteekenen: „toebehoorend aan", zoodat *āśvalāyanasūtra* niet beteekent „het Sūtra door Āśvalāyana samengesteld", doch „de Sūtras der Āśvalāyanas"; deze Sūtras zouden dan, en hier sluit SPEYER zich bij MAX MÜLLER aan, oorspronkelijk de gebruiken van verschillende families (gotras) bevatten.

Na eene uitvoerige beschrijving der bronnen wordt in het eerste hoofdstuk van het eigenlijke werk aangegeven in welk verband het jātakarman optreedt, welke andere „sacramenten" er aan voorafgaan en onmiddelijk er op volgen. Bij de eigenlijke beschrijving van het jātakarman gaat de schrijver zóó te werk, dat hij niet zijne vier bronnen tot één geheel verwerkt, doch ze achtereenvolgens behandelt. Hoewel dit bij de afwijkingen, die de verschillende beschrijvingen opleveren, eensdeels de juiste methode mag heeten, is hiervan anderdeels het gevolg dat dezelfde feiten soms meermalen moeten vermeld worden, daar immers, en ook hierop legt SPEYER den nadruk, in 't algemeen alle sūtras wat de hoofdhandelingen betreft overeenstemmen en slechts in bijkomstigheden verschillen. Het derde en laatste hoofdstuk is gewijd aan de beschouwing van het behandelde. Dit is het meest aantrekkelijk gedeelte der dissertatie. De schrijver heeft gezocht naar parallellen van de Indische gebruiken bij verwante volken, hoofdzakelijk Germanen, Romeinen en Grieken, en is er in geslaagd te bewijzen, dat aan het veelzijds overgeleverde gebruik om den zuigeling allereerst honig of melk te doen nuttigen het geloof ten grondslag ligt, dat men daardoor het kind een lang leven verzekert. In sommige opzichten wil hij wellicht iets te ver gaan: zoo zou men kunnen zeggen, dat het opnemen van het kind ten teeken dat men 't erkent, en dat men 't wil grootbrengen (zooals dit van de Romeinen en Germanen bekend is) zeker niet in de gṛhyasūtras geleerd wordt. SPEYER's bewering berust hier op een verkeerd geïnterpreteerde plaats. Het spreekt van zelf dat nu, na ruim 40 jaren, nu de Indologie zich zoo heeft uitgebreid en zooveel méér bronnen bekend geworden zijn, de kritiek hier en daar wel wat op SPEYER's werk heeft af te dingen, doch dit betreft de détails, de groote lijnen zijn goed en duurzaam, en wie later, zooals te eeniger tijd zal moeten geschieden, deze stof op nieuw behandelt, zal in SPEYER's dissertatie een degelijken grondslag vinden. Deze eersteling van den jongen SPEYER deed door zijn inhoud en de scherp kritische methode van werken al dadelijk veel verwachten. SPEYER zelf, aan 't einde van zijn werk het woord richtend tot zijn leermeester en promotor KERN, heeft eene belofte afgelegd met deze woorden: „Ik echter beloof dat ik al den ijver, al de geestdrift, al den aanleg, die in mij mogen zijn, voornamelijk zal aanwenden in die wetenschap, die zich bezig houdt met het verklaren van taal, zeden en godsdienst dier volkeren van welke

facies non omnibus una
nec diversa tamen, qualem decet esse sororum".

Zoo ooit de verwachtingen, door eene dissertatie gewekt, zijn verwezenlijkt geworden, zoo ooit eene gedane belofte is vervuld geworden, dan is het de verwachting door deze dissertatie gewekt, dan is het de belofte hier door den leerling aan den meester gedaan.

Op de stof door SPEYER voor zijn proefschrift gekozen is hij nog teruggekomen, eerst in eene vrij omvangrijke in het Duitsch geschreven verhandeling opgenomen in het Orgaan van het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië van 1878 (in ditzelfde jaar was hij tot lid van dit Instituut benoemd). In deze door en door grondige „Bemerkungen zu den Gṛhyasūtra" wordt allereerst uitvoerig over het wezen van deze soort van teksten gehandeld en aannemelijk gemaakt dat zij, oorspronkelijk althans, voor 't meerendeel deel uitmaakten van grootere werken: de kalpasūtras. De schrijver meent, wat de relatieve oudheid dier teksten aangaat, dat er geen dwingende gronden voorhanden zijn om ze altijd voor jonger dan de śrautasūtras te houden. Wij weten thans dat dit waar is: het Kauśikasūtra toch, dat ook een, zij 't ook bizonder karakter dragend, gṛhyasūtra is, moet inderdaad voor ouder worden gehouden dan het bijbehoorende śrautasūtra. In het vervolg worden emendaties van allerlei aard op de ten tijde van SPEYER uitgegeven gṛhyasūtras (Āśvalāyana en Pāraskara door STENZLER, Śāṅkhāyana door OLDENBERG) voorgesteld, deels verkregen door betere zins- woorden- of kapittelscheiding, deels door de aanwijzing dat zekere woorden of zinstukken geïnterpoleerd zijn. Hierbij worden behartigenswaarde wenken gegeven voor de waarde en het gebruik der inheemsche tekstverklaring, die eerst na de scherpste kritiek moet aanvaard worden. Hoewel zich onder de door SPEYER voorgestelde tekstveranderingen enkele bevinden, die met beslistheid moeten worden afgewezen, kan men in 't algemeen zeggen, dat zijne emendaties van een helder inzicht en diep doordringen in de stof getuigen en het is OLDENBERG's later in de „Sacred Books of the East" verschenen vertalingen van Śāṅkhāyana, Āśvalāyana en Pāraskara niet ten goede gekomen, dat deze emendaties aan zijne aandacht ontsnapt zijn. Aan het slot der verhandeling deelt SPEYER een drietal capita in den Sanskrit-tekst uit het Pāraskaragṛhya mede, die, omdat ze het karakter droegen van lateren tijd dan de tekst zelf, door STENZLER als apokryph waren weggelaten, doch die toch van eenig gewicht zijn.

Noch slechts éénmaal hierna heeft SPEYER zich met de gṛhyasūtras bezig gehouden, waar hij in 1894 in den Feestbundel aangeboden aan VETH op diens 80sten verjaardag de netelige quaestie behandelt van de verhouding van het upanayana, d. i. de plechtigheid waar-

door een jeugdig Hindu bij een guru in de leer treedt om den Veda te leeren, tot het godānavrata, d. i. de observantie te ondernemen ter gelegenheid dat op het 16de levensjaar voor 't eerst de baard geschoren wordt en tot het samāvartana, d. i. de plechtige afsluiting der periode van de vedastudie. SPEYER vermoedt dat deze plechtigheden in de praktijk des levens nagenoeg zullen zijn samengevallen. Tegenwoordig wordt door de westersche geleerden (JOLLY, OLDENBERG) in 't algemeen daar zóó over gedacht als SPEYER veronderstelde.

SPEYER heeft, onder meer, blijken gegeven dat de mythologie en wel vooral de verklaring der mythen hem bizonder aantrok, ook dat de heiligen-legenden en het onderzoek naar hare herkomst hem groot belang inboezemden. In eene uitstekend geadstrueerde voordracht behandelde hij reeds in 't jaar 1883 ter gelegenheid van het Internationaal Orientalisten-Congres te Leiden een probleem uit de mythologie, en wel uit de Indische mythologie. Het artikel draagt den titel: „le mythe de Nahuṣa." Hier betoogt SPEYER in 't kort het volgende. Indra, na Vṛtra ze hebben gedood, trekt zich terug en verbergt zich. De goden en ṛṣi's, van hun opperhoofd verstoken, zien naar een plaatsvervanger uit en Nahuṣa neemt op hun verzoek de plaats van Indra in. Weldra echter treedt Nahuṣa als tyran op en wenscht zelfs Indra's gade Śacī te bezitten; moeilijk bestand tegen de macht van den tijdelijken opperheerscher, vraagt zij uitstel en gaat intusschen Indra opzoeken, dien zij eindelijk in een waterplant verborgen vindt, maar wiens tijd van terugkeer nog niet gekomen is. Door een list wordt Nahuṣa ten val gebracht. Śacī namelijk vleit hem en weet hem te bewegen zich op de hoofden der zeven ṛṣi's te doen dragen; alzoo geschiedt, doch in zijn overmoed slaat Nahuṣa een der zeven ṛṣi's, Agastya, op het hoofd. De vervloeking, dat Nahuṣa in een slang veranderen moet, is daarvan het gevolg, en ten slotte herneemt Indra de opperheerschappij. Niet alleen deze door mij in zeer bekorten vorm vermelde hoofdfeiten maar vooral een menigte détails doen SPEYER besluiten, dat Nahuṣa de verpersoonlijking is van den nachtelijken hemel, die tijdelijk de plaats inneemt van Indra, den god van den lichten dag. Men kan bezwaarlijk zeggen, dat door SPEYER het bewijs geleverd is. Ieder weet hoe uiterst moeilijk het is dergelijke verklaringen iets meer dan hypothesen te doen zijn, doch de veronderstelling schijnt niet onaannemelijk. Ware de samensteller er van toen ter tijde meer vertrouwd geweest met de brāhmaṇa-literatuur, dan zou hij in staat geweest zijn vele trekken van de door hem behandelde mythe tot hoogeren ouderdom dan tot den tijd der epen terug te voeren.

Hield SPEYER zich in het daareven besproken opstel bezig met de zuiver Hindusche mythologie, ook het gebied de vergelijkende mythologie betrad hij. In een studie getiteld: „De maan in nood" trachtte hij het goed recht te betoogen van de beide methoden van mythen-verklaring: de oudere van KUHN, BENFEY en MAX MÜLLER, die men de taalvergelijkende kan noemen en de jongere, die op de studie van ethnologie en volkskunde berust. Hij gaat uit van de bekende plaats van Tacitus, waar beschreven wordt, hoe na Augustus' dood aan eene muiterij in Pannonië een einde kwam door de verschrikking eener maansverduistering, gedurende welke men de trompet stak, den hoorn blies en een vervaarlijk rumoer maakte door koperen en bronzen voorwerpen tegen elkander te slaan. De zin van dit gebruik, die blijkbaar voor de Romeinen in 't duister lag, wordt ons geopenbaard door de ethnologie, daar het bij vele volken gebruikelijk is om bij maans- en zonsverduistering dergelijk rumoer te maken, waardoor men meent het monster, dat die hemellichamen wil verslinden, te kunnen verjagen. In de eerste plaats vergelijkt SPEYER natuurlijk de Indische mythe van Rāhu, den Asura, die, uit wraak daarvoor dat zon en maan hadden verklikt, dat hij van de Ambrosia had gedronken, deze hemellichamen periodiek tracht te verslinden. Ofschoon het geheele opstel eigenlijk niets nieuws biedt, daar alle feiten reeds bekend waren bijv. uit Tylor's Primitive Culture, is het toch zeer lezenswaard als proeve daarvan hoe dergelijke onderzoekingen moeten berusten niet alleen op vergelijking maar ook op eene soliede kritisch-philologische basis.

Tien jaren daarna verdedigde hij in eene avond-vergadering der Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, in 1902, de stelling dat de Germaansche Aard-godin Nerthus, door Tacitus vermeld, in naam identiek is met de Vedische *nirṛti*, welke laatste naam men tot vóór SPEYER verklaarde als beteekenend: „ondergang, verderf, exitus", doch als welks oudste beteekenis SPEYER die van „Aarde" vindiceert. Hoewel de klankverhoudingen van het Oud-indische en het Germaansche woord geenszins overeenstemmen — en dit is zeker ook wel het zwakke punt in het betoog — toch is de gelijkstelling even vernuftig als verlokkend. Dergelijke questies hebben SPEYER steeds zeer aangetrokken. Zoo heeft hij in deze Akademie eene doorwrochte verhandeling voorgedragen over den Romeinschen God Janus, die zoowel eene philologische als taalkundig-vergelijkende mag heeten. Na verzameld en kritisch geschift te hebben alles wat er te weten valt omtrent den vorm van vereering, de heiligdommen, afbeeldingen, attributen en mythen op dezen God betrekking hebbend, wordt betoogd dat de naam van den God

Janus, den initiator rerum, den regelaar van jaar en jaargetijden, den schutspatroon van deuren en doorgangen, etymologisch beantwoordt aan skt. *yāna*: „pad, weg", en wellicht ook verwantschap is aan te nemen met got. *jēr*, ons „jaar". Latere etymologen hebben deze conclusie van SPEYER naar het schijnt, ten minste wat de eerste equatie betreft, aanvaard. Het groote gewicht dezer verhandeling is onzes inziens echter minder in het betoog over de naamsafleiding gelegen dan in het zoo volledige en kritisch geordende en geschifte materiaal.

In dit verband moge ook iets gezegd worden over de door SPEYER ondernomen nasporingen op 't gebied der heiligen-legenden. Uitstekend gedocumenteerd en, naar mij dunkt, volstrekt overtuigend — zoo denkt ook Prof. RICHARD GARBE er over — is zijne bewijsvoering van den Indischen oorsprong van Christophorus, den heiligen met hondskop voorgestelden menschenetenden reus, die het kind Jesus over een rivier draagt en daarop bekeerd wordt. SPEYER betoogt, ik durf gerust zeggen, bewijst, dat deze legende, die een zoo weinig christelijk karakter draagt, haar oorsprong in Indië moet hebben en wel bizonder in het Jātaka van Sutasoma, welks inhoud sinds de voordracht van ons medelid, den heer KERN senior, over Kalmāśapāda ons allen nog versch in 't geheugen ligt. SPEYER gaat hier voorzichtiglijk evenwel niet zoover, dat hij eenig wezenlijk innerlijk verband tusschen de Buddhistische en de Christelijke legende aanneemt; hij meent, dat Christenen, op afbeeldingen aanschouwend den reus, die den natuurlijk den indruk van een kind makenden Sutasoma op zijne schouders torscht, deze afbeelding op h u n n e wijze geïnterpreteerd hebben. Ook voor de legende van St. Hubertus en diens voorganger St. Eusthachius neemt SPEYER dezelfde mogelijkheid aan: de ontmoeting van dezen heilige met het witte hert, dat het blinkend kruis tusschen de horens draagt en den jager bekeert, wordt door hem vergeleken met het śarabha- en ruru-jātaka en meer dergelijke verhalen, waarin de toekomstige Buddha als hert optreedt. Zooals op grond van 't resultaat dat dergelijke onderzoekingen opleverden mag verwacht worden, is SPEYER, gelijk uit zijne bespreking van V. D. BERGH V. EYSINGA'S: „Indische Einflüsse auf evangelische Erzählungen" blijkt, er niet afkeerig van de mogelijkheid aan te nemen van Buddhistischen invloed op de evangelische verhalen, mits dergelijke onderzoekingen geschieden met methodische kritiek en met streng philosophisch en historisch onderzoek gepaard gaan.

De voornaamste werken van SPEYER op 't gebied der Indologie houden zich bezig 1. met de syntaxis en 2. met de bewerking en

de kritiek der bronnen hoofdzakelijk, doch niet uitsluitend, der Buddhistische literatuur.

Van het Sanskrit bezat men al sedert COLEBROOKE tal van bewerkingen der Oud-indische grammatica, doch die behandelden uitsluitend de vormleer. Het was, vóór SPEYER, alsof er eigenlijk geen Oud-indische syntaxis bestond, en alsof bij de verklaring der Oud-indische teksten de syntaxis geheel of nagenoeg geheel kon over 't hoofd worden gezien, alsof die teksten weinig wetenswaardigs op dit gebied opleverden. Slechts WHITNEY's Sanskrit Grammar behandelde, doch meer incidenteel, ook verschillende syntaktische questies. De oorzaak van het feit dat deze studie zoo verwaarloosd werd, was gelegen in den aard der inheemsche, der Hindusche grammatica, waarin immers de syntaxis niet als een afzonderlijk iets wordt behandeld. SPEYER heeft deze leemte gevoeld en haar op de meest schitterende wijze door twee werken aangevuld. Hij was voor deze taak in de hoogste mate gequalificeerd en uitstekend voorbereid. Gedurende zijn praeceptoraat aan het gymnasium te Amsterdam stelde SPEYER, die als linguistisch gevormd philoloog niet tevreden kon zijn met de gangbare bewerking der Latijnsche grammatica als leerboek, eene Latijnsche Spraakkunst in twee deeltjes samen, die rekening hield met de uitkomsten der vergelijkende taalwetenschap. Dat dit werk bruikbaar is gebleken, volgt uit het feit dat het zeer spoedig, na drie jaren reeds, moest op nieuw worden uitgegeven en dat het in 1901 en 1902 zelfs in derden druk verscheen. Dit feit is sprekend genoeg. Moge al volgens het inzicht van eenige leeraren aan gymnasia SPEYER's grammatica als leerboek wat te moeilijk voor de leerlingen zijn, het is evenzeer een feit dat die zelfde leeraren mij hebben verzekerd, dat zij vooral de syntaxis meermalen ter hand nemen om voor hun genoegen daaruit geheele hoofdstukken door te lezen, waarbij zij steeds opnieuw getroffen werden door de heldere uiteenzetting en de logische groepeering der feiten. SPEYER was dus doorkneed in de Latijnsche syntaxis en de voorliefde waarmede hij deze behandelde, zal hem zeker op het denkbeeld hebben gebracht de Sanskrit syntaxis te beschrijven. Dit nu was eene uiterst moeilijke en zeer veel omvattende onderneming. Voorbereidende arbeid van veel beteekenis was niet verricht. DELBRÜCK had zich meer bizonder met de Vedische syntaxis beziggehouden en op 't gebied der klassieke taal had men slechts enkele monographieën, nl. „Ablativ Localis Instrumentalis" van DELBRÜCK, „De genetivi in lingua sanskritica imprimis vedica usu" door SIECKE, en DE SAUSSURE's: „De l'emploi du génitif absolu en Sanscrit". Hier was dus zoo goed als alles te doen. Tal

van teksten moesten nauwkeurig gelezen worden: de uitvoerige epische gedichten, Mahābhārata en Rāmāyaṇa, samen niet minder dan 124000 tweeregelige verzen bevattend, de omvangrijke en lang niet gemakkelijke dramatische poëzie en nog veel meer, te veel om hier te vermelden. Bij de lektuur moesten alle syntaktische feiten worden genoteerd om daarna geschift en geordend te worden. Daaruit moesten dan de meest geschikte bewijsplaatsen worden uitgezocht. Hierbij moest rekening gehouden worden met de mededeelingen der inheemsche grammatica, waarvan wij een voortreffelijke bewerking bezitten in de acht boeken van Pāṇini. Nu behoort het werk van Pāṇini ontegenzeggelijk tot de allermoeilijkste teksten die men zich denken kan. Hij formuleert ± 4000 grammaticale regels, die door de aanwending van allerlei ad hoc gemaakte technische termen volkomen den indruk maken van algebraïsche formules, waarbij gestreefd wordt niet in de eerste plaats naar duidelijkheid maar vóór alles naar kortheid en beknoptheid. In dat alles moest de samensteller der syntaxis zich eerst grondig inwerken, en men bedenke daarbij dat, toen Speyer zijne bewerking der syntaxis ondernam, nog niet de Duitsche vertaling van Pāṇini door Böhtlingk bestond, die, eerst in 1887 verschenen, thans ons Pāṇini nader gebracht heeft. En eindelijk moesten ook de talrijke commentaren op Pāṇini, die zijn werk deels aanvullen, deels verklaren, worden onderzocht. Een reusachtige en alle inspanning en geestesconcentratie eischende arbeid dus! Bedenkt men nu ook nog, dat dit werk slechts kon verricht worden in de uren, die den praeceptor overbleven van zijn druk leeraarsambt en vele privaatlessen, dan moet men nog meer bewonderen de werkkracht en den moed van den bewerker der Indische syntaxis, die nog bovendien, wilde zijn werk vruchtbaar wezen, daarvoor eene andere dan zijne moedertaal moest kiezen. En het Engelsch, dat Speyer schrijft, is onberispelijk idiomatisch. Van alle kanten oogstte hij dan ook den grootsten lof. Met de woorden door wijlen ons medelid Warren over dit werk geschreven, zal ieder zich zonder voorbehoud vereenigen: „Aan geleerden biedt dit boek een even groot genot als bijv. de lektuur eener doorwrochte reisbeschrijving schenkt aan hem, die dezelfde landen heeft bereisd, maar vluchtig, wel veel opmerkende maar weinig onderzoekende en veel vergetende, daar de eene indruk den andere te ras opvolgde." Slechts een vaiyākaraṇa als Böhtlingk zelf, die juist den Pāṇini opnieuw uitgegeven, vertaald en bewerkt had, kon aanwijzen dat Speyer hier en daar Pāṇini had misverstaan, en een lezer van heden is in staat, doordat zooveel vroeger onbekende teksten intusschen zijn uitgegeven, het werk aan te vullen

en lacunes op te merken. Het was dan ook geen wonder, dat BÜHLER voor het door hem op touw gezette door de samenwerking van verschillende bevoegde geleerden te schrijven werk, den Grundriss der Indo-arischen philologie, zich van SPEYER's medewerking voor de behandeling der syntaxis verzekerde. Deze bewerking der syntaxis moest evenwel ook het Vedisch omvatten. Nu de Sanskrit syntaxis door SPEYER zelf geschreven was en in DELBRÜCK's Altindische Syntax het Vedisch spraakgebruik behandeld was, kan dit werk SPEYER betrekkelijk licht gevallen zijn. Doch een der moeilijkheden was, dat hier een beknopte beschrijving vereischt werd en men weet hoeveel moeilijker het somwijlen is beknopt dan uitvoerig te zijn. Misschien had SPEYER wat de syntaxis der Vedische teksten betreft, nog meer kunnen leveren, zoo hij zelf alle brāhmaṇas hadde doorgewerkt. Doch ook zoo is SPEYER's Vedische und Sanskrit Syntax een uiterst nuttig en degelijk werk en een heerlijk welkom hulpmiddel voor de studie ook van den Veda.

Een ander gebied der Indologie dat door SPEYER werd bewerkt en waarop hij zich voortaan bij voorkeur zou bewegen, was het Buddhisme, en wel bizonder zooals dat tot ons gekomen is niet in het Pāli maar òf in zuiver Sanskrit òf in dat eigenaardig getinte Buddhistische Sanskrit. De bewerking van deze stof, waarin hij meesterwerk geleverd heeft, sluit echter in dat hij zich volkomen moest op de hoogte stellen van de Pāli-geschriften van het Zuidelijk Buddhisme, en dat SPEYER dit heeft gedaan blijkt èn uit iedere bladzijde van zijne meer omvangrijke werken èn uit tal van opstellen van kritischen aard. De eerste vrucht van dezen arbeid was de in keurig en vloeiend Engelsch geleverde vertaling van die beroemde verzameling Jātakas toegeschreven aan Ārya Śūra en in 1891 door onzen KERN in den origineelen tekst uitgegeven. Eerst werd SPEYER's vertaling opgenomen in het Tijdschrift van het Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch Indië in de jaren 1893 en 1894 en in het jaar daarop genoot deze publicatie de eer door M. MÜLLER te worden opgenomen als eerste deel in de nieuw aangelegde reeks „Sacred Books of the Buddhists". Het is, om zulk een tekst behoorlijk te begrijpen, niet voldoende dat men, hoe goed ook, Sanskrit kent: ook een diep doordringen in het innerlijke wezen der Buddhistische beschouwingen en terminologie is hier een eerste vereischte. Dat aan die twee vereischten ten volle is voldaan leert eene vergelijking van de vertaling met het origineel. Ook om den voortreffelijken vorm is het moeilijke werk dezer vertaling in hooge mate te prijzen.

Van 1902 tot 1909, dus gedurende een tijdsverloop van zeven

jaren, was SPEYER, naast het vele andere dat hij onder handen had, bezig aan een omvangrijk en moeilijk werk: de tekstuitgave van het in Buddhistisch Sanskrit gestelde Avadānaśataka. Geruimen tijd daarvóór moeten de daartoe voorbereidende werkzaamheden hebben aangevangen, daar hij in September 1899 over dit werk een uitvoerige mededeeling in deze Akademie voordroeg. De inhoud van het door SPEYER uitgegeven werk was vóór deze tekstuitgave niet onbekend, daar LÉON FEER het reeds volledig in de Annales du Musée Guimet vertaald had. Terwijl echter de vertaling van den Franschen geleerde berustte op één enkel handschrift van de Bibliothèque Nationale, dat niet het beste der voorhanden manuscripten was, baseerde SPEYER zijne uitgave op het handschrift van Cambridge in Nepaleesch schrift, waarvan hij bewijst dat alle andere bereikbare handschriften copieën zijn. Naast dit handschrift waren zijne hulpmiddelen de verwante teksten: de andere Avadāna-collecties en niet het minst de Tibetaansche vertaling. Voor de eerste gedeelten was FEER, die deze taal kende, hem behulpzaam om voor onzekere plaatsen de gegevens uit deze bron te verstrekken en later F. W. THOMAS, doch gaandeweg had SPEYER zelf kennis genoeg van deze taal verworven om zelfstandig deze hulpbron te kunnen raadplegen. De op die wijze door SPEYER geconstitueerde tekst is een voorbeeld van tekstuitgave en is in staat op een niet gering aantal plaatsen de vertaling van FEER te doen verbeteren. De uitvoerige voorrede, in vloeiend Engelsch geschreven, licht den lezer in omtrent het literatuur-genre, waartoe dit werk behoort en geeft bovendien een welkom specimen van eene in ślokas opgestelde bewerking van eene der Avadānamālās benevens de gedétailleerde inhoudsopgave van eene tot dusverre slechts bij name bekende Avadāna-verzameling.

SPEYER's grondige bekendheid met het Buddhisme heeft daarna nog menige rijpe vrucht gedragen. Talrijk zijn vooreerst zijn opstellen van tekstkritischen aard en zijne opbouwende beoordeelingen van anderer werk op dit gebied, die hier uit den aard der zaak slechts vermeld worden. Dan zagen van zijne hand ook eenige opstellen het licht, bestemd voor een grooter publiek, met name zijn twee Gids-artikelen over „Edwin Arnold's Buddhisme getoetst aan de bronnen" en over „Het Lamaïsme in Tibet". In het eerste opstel wordt bewezen, dat ARNOLD's zoo populair gedicht „The Light of Asia", waarin hij den legendarischen stichter van het Buddhisme verheerlijkt, allerminst mag worden beschouwd als een zuivere en onvervalschte bron voor de kennis van het oudste en reinste Buddhisme. Tot de bestudeering van het Lamaïsme in Tibet is SPEYER zeker gebracht door de omstandigheid, boven reeds ver-

meld, dat hij ten behoeve van zijne uitgave van het Avadānaśataka ook met het Tibetaansch moest kennis maken. Alles nu wat SPEYER op het gebied der Indologie ondernam is even grondig; hij wilde in alles zoo diep mogelijk doordringen en, zoo mogelijk, het verkregen resultaat ook aan anderen in wijder kring mededeelen. Zijne meesterlijke en pakkende beschrijving van het Lamaïsme, gebaseerd op de nieuwste beschrijving van dat onbekende land, heeft dan ook blijvende waarde. De studie van het Buddhisme bracht hem als van zelf ook tot archaeologische onderzoekingen in zooverre die met de philologie te maken hadden. Niets natuurlijker, dan dat ook de Boro-Boedoer zijne aandacht trok, vooral nadat door PLEYTE op schitterende wijze was bewezen, dat eene gansche serie van tafereelen, op dit monument afgebeeld, in geregelde volgorde den Lalitavistara, een Mahāyānistischen tekst, weergaven. In eenige studiën heeft nu SPEYER nog meer gedaan om de afbeeldingen op den Boro-Boeder te verklaren, zoo o. a. in dat gewichtige opstel: „De koopman, die tegen zijne moeder misdreef". Eveneens op 't gebied der archaeologie bewoog hij zich, toen hij met zoo goed gevolg er in slaagde eene van Java afkomstige inscriptie in twee vergaderingen dezer Akademie te interpreteeren en de begeleidende figuren als die van Amoghapāśas te verklaren. Als een vrucht van SPEYER's Indologisch-indonesische studie moet ten slotte nog vermeld worden zijne voordracht bij gelegenheid van het Congres voor Godsdienstwetenschap te Leiden in 1912, die later in het Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft werd afgedrukt, waarin hij mededeeling doet omtrent een Oud-javaanschen Buddhistischen Katechismus, afkomstig uit de boekerij van den Rāja van Lombok, die in 1894 buit gemaakt werd. De tekst van dezen in Buddhistisch Sanskrit gestelden Katechismus wordt met akribie hersteld en met scherpzinnigheid geïnterpreteerd.

Vermoedelijk is de studie van het Buddhisme, waarmede SPEYER zooals wij gezien hebben zich reeds vroeg heeft bezig gehouden, het uitgangspunt geweest voor onderzoekingen op verwant gebied. Immers wie het Buddhisme in zijn oorsprong wil begrijpen, moet den blik richten naar oudere en gelijktijdige godsdienstige en philosophische stelsels. Zoo zullen al spoedig de heilleeren neergelegd in Vedānta en Sānkhya SPEYER's aandacht hebben getrokken. Het uitvloeisel van deze studie was eene serie van voordrachten op het eind van 1908 en in 't begin van 1909 te Rotterdam en te Bussum gehouden over de Indische Theosophie. Het was SPEYER's denkbeeld, dat de geleerde niet alleen de wetenschap moet dienen door zijne vakgeschriften, maar dat hij ook, waar hij kan, van zijne

kennis moet mededeelen in algemeen begrijpelijken vorm. Dat SPEYER aan dezen aan zichzelven gestelden eisch ruim en met het beste gevolg heeft voldaan, is den lezers van Gids, Onze Eeuw, Tijdspiegel, Indische Gids enz. genoegzaam bekend. En juist zooals menig tijdschriftartikel de voortzetter en belichaming was van eene vooraf in meer engen kring gehouden voordracht, bijv. in de Leidsche Societas Graeca of in den uitgelezen kring der beoefenaars der godsdienstwetenschap, zoo is die Rotterdamsch-Bussumsche voordrachten-serie de kiem van een groot werk, een der standaardwerken van SPEYER, getiteld: „De Indische Theosophie en hare beteekenis voor ons". De herhaalde lectuur van dit werk versterkt mij in de juistheid van de meening daarover door een zijner beoordeelaars uitgesproken, dat, na KERN's geschiedenis van het Buddhisme in Indië, hier te lande geen boek op Indologisch gebied verschenen is, dat om zijn streng wetenschappelijke grondslagen en zijne groote helderheid zoo zeer aanbeveling verdient bij leeken, die belang stellen in het Indische geestesleven, als dit kostelijke werk, dat eene verrijking mag heeten van onze goede populairwetenschappelijke lektuur, eene verrijking, waarop ons kleine land trotsch mag zijn. Hier wordt ons de ontwikkeling der Indische heilleeren ontrold, te beginnen met de nog ietwat vage leer der Upaniṣads, waarop volgen het Sānkhya en de Vedānta, het Buddhisme, de Bhakti en de Yoga met wat daarmede annex is. Op klare en begrijpelijke wijze worden die Indische systemen beschreven en waar 't pas geeft worden de zwakke punten van elk systeem in het licht gesteld, terwijl vaak eene treffende vergelijking of antithese met de Christelijke leer den lezer boeit. Zoo ik eene aanmerking zou willen maken, dan zou die de dispositie der stof betreffen: nadat de Upaniṣads behandeld zijn wordt het Sānkhya en d a a r o p de Vedānta beschreven; hierdoor schijnt eenigszins het verband te worden verbroken, daar immers in zijn wezen de Vedānta de voortzetting der Upaniṣad-leer is. Ware de behandeling van het Sānkhya na den Vedānta gevolgd en de beschrijving van den Yoga na het Sānkhya, dan zou aan den anderen kant daarbij het Buddhisme beter hebben aangesloten, waarvan immers de Yoga een der grondslagen is. SPEYER zelf noemt die drie systemen op pag. 180 dan ook in d e z e volgorde: Wedānta, Sānkhya en Buddhisme. Intusschen is op c h r o n o l o g i s c h e gronden de door SPEYER in acht genomen volgorde te rechtvaardigen en te verdedigen. Verder is het jammer en eenigszins als eene leemte in dit boek te gevoelen, dat zoo goed als niets over het Jainisme gezegd wordt, dat toch stellig evengoed eene heilleer is als het Buddhisme. Doch deze

opmerkingen doen niets af op de waarde van het boek voor het ontwikkelde publiek, dat in de laatste hoofdstukken ervan ook kan zien hoe ongunstig een wetenschappelijk man denkt en wel moet denken over de hedendaagsche Europeesche en Amerikaansche theosophie, vooral zooals die door Mevrouw BLAVATSKY is gepropageerd. SPEYER's „Indische Theosophie" is betrekkelijk kort na hare verschijning in Nederland in het Duitsch vertaald geworden. De schrijver zelf heeft helaas de publicatie er van niet beleefd, die slechts enkele dagen na zijn dood plaats vond; het boek luidend: „Die Indische Theosophie aus den Quellen dargestellt" draagt het jaartal 1914. Het is eene getrouwe vertaling van het Hollandsche voorbeeld; slechts weinig is er in veranderd; een enkele onnauwkeurigheid is verbeterd, en weggelaten of omgewerkt zijn die passages, die op Nederlandsche lezers waren berekend. De polemiek tegen Dr. J. W. BOISSEVAIN, den voorzitter der Theosophische Vereeniging, draagt in de Duitsche bewerking een minder persoonlijk karakter, waardoor het boek zeker gewonnen heeft.

Kan men zeggen dat SPEYER's hoofdwerkzaamheid gelegen heeft op het gebied der syntaxis, van het Buddhisme en van de Theosophie, nog menig ander onderdeel der Indische letteren heeft hij daarnevens met uitnemend resultaat bewerkt. In de eerste plaats worde herinnerd aan zijne studie over den Kathāsaritsāgara. Reeds uit 1893 is er een bewijs, dat hij zich grondig met dit belangrijke dicht- en kunstwerk heeft bezig gehouden. In een beperkten kring hield hij in dat jaar te Groningen eene lezing over „Eene Indische Duizend-en-één-nacht", welke later in de Tijdspiegel verscheen. In 1907 is hij op dit onderwerp teruggekomen om nu dezen tekst kritisch te behandelen en om zijne verhouding tot de verwante teksten na te gaan en in verband daarmede te onderzoeken in welken tijd het zoogenaamde Groote Verhaal moet gesteld worden, waarvan de Kathāsaritsāgara eene verkorting en latere bewerking is. Na eerst in de Mei-vergadering dezer Akademie voor zijne medeleden over dit onderwerp te hebben gehandeld, bood hij in de September-vergadering van datzelfde jaar eene verhandeling aan, getiteld: „Studies about the Kathāsaritsāgara", waarin dezelfde stof, maar aanzienlijk uitgebreid en meer bedoeld voor de vakmannen, werd behandeld. Wie ooit met den Kathāsaritsāgara in aanraking komt, en dat zijn in de eerste plaats alle Sanskritisten, zullen dit werk met grooten dank aanvaard hebben, daar het licht verspreidt over veel wat tot dusverre duister, en daar het verklaart veel wat onzeker was. Vooral de tweede afdeeling dezer verhandeling: „The text of the Kathāsaritsāgara" is van het allergrootste

belang voor het juiste begrip van den tekst. In dit gedeelte wordt gewezen op het onkritische van Brockhaus' thans geheel verouderde tekstuitgave, welke door SPEYER vergeleken wordt met den in 1889 door Durgāprasād en Parab te Bombay uitgegeven tekst. Naar aanleiding hiervan geeft ons SPEYER eene uitvoerige lijst van gewichtige verbeteringen op het Petersburgsche woordenboek, verwijdert eene menigte morphologische en syntaktische monstra uit den tekst, die tot dusverre de ronde deden en behandelt tal van passages, die vroeger niet of verkeerd begrepen, thans door Durgāprasād's editie tot haar recht komen. Het is, in één woord, een voortreffelijk stuk werk.

Het is uit den aard der veelheid en veelsoortigheid van SPEYER's werk ondoenlijk, en het wordt ook niet verwacht van zijn levensbeschrijver, dat alles wat van zijne hand het licht zag, hier besproken worde. Ik bepaal mij dus tot de korte bespreking van nog enkele opstellen, in de eerste plaats van dat merkwaardige artikel over: „a remarkable Vedic theory about sunrise and sunset". In eene passage van het Aitareya-brāhmaṇa wordt de theorie verkondigd, dat de zon eigenlijk nooit opkomt en nooit ondergaat, en vele geleerden hadden reeds de aandacht op deze merkwaardige verzekering gevestigd, zonder evenwel te begrijpen, hoe de auteur van dien tekst zich deze zaak voorstelde. Men was namelijk op den commentaar van Sāyaṇa afgegaan en die, ziende door den bril van zijn tijd, verduistert geheel en al den eigenlijken zin der woorden, waarvan men, als men SPEYER's opstel gelezen heeft, zegt: „c'est simple comme bonjour!" De primitieve voorstelling, die de auteur van het Aitareya-brāhmaṇa van deze zaak heeft, is namelijk deze, dat de zon, die eene lichte en eene donkere helft heeft, overdag hare lichte zijde aan de aarde toekeert, maar wanneer zij aan 't Westen is gekomen, zich omdraait en nu langs denzelfden weg terugkeert, aldus gedurende den nacht hare donkere helft aan de aarde toekeerend doch naar gene zijde haar licht werpend, waardoor de sterren zichtbaar worden. In het Oosten draait zij zich weder om en nu begint weer de dag. Aan het einde zijner beschouwing zegt de schrijver, dat, voor zoover hem bekend is, deze leer in geen anderen Vedischen tekst wordt verkondigd. Het schijnt evenwel, dat deze theorie wel degelijk meer algemeen verbreid was, daar de eenige malen in de brāhmaṇas aangetroffen verzekering, dat niemand zon en maan naar het Oosten kan zien gaan, alleen begrijpelijk is van het standpunt der in het Aitareya-brāhmaṇa neergelegde theorie, die ons thans door SPEYER's vernuft duidelijk is geworden.

Meer een voordracht in populairen vorm dan eene zuiver wetenschappelijke bijdrage is het stuk dat het allerlaatst tijdens SPEYER's leven van zijne hand het licht heeft gezien: het opstel over de kasten van Britsch-Indië. In dit opstel, dat eerst in bijna denzelfden vorm voorgedragen is in eene vergadering van het Indisch Genootschap op 10 December 1912, wordt de tegenwoordige beschouwing dezer moeilijke questie uiteengezet. SENART's hypothese, dat men onder kaste eigenlijk niet verstaan moet *varṇa* maar *jāti* en dat *varṇa* eerder met „stand" is weer te geven, welke opvatting naar 't schijnt thans algemeen wordt aanvaard, wordt hier besproken. Mij dunkt dat SPEYER's opstel aan duidelijkheid zou gewonnen hebben, zoo eerst eene nauwkeurige definitie van de begrippen „kaste" en „stand" gegeven ware. Waar in de berichten van Megasthenes de γένη vermeld worden, had het voor de hand gelegen eene verklaring te zoeken van het hoogst merkwaardige feit, dat die Grieksche zegsman, die toch overigens blijken geeft zoo goed omtrent Indische dingen te zijn ingelicht, niet een viertal maar een zevental γένη vermeldt. Verder wil het mij voorkomen, dat wat over de Śūdras en hunne algeheele uitsluiting van den Veda gezegd wordt, toch niet in allen deele overeenstemt met wat uit de oudste teksten bekend is, waar immers zeker soort van Śūdras, de rathakāra en de niṣāda, wèl blijken te zijn toegelaten tot den Veda.

Van oudsher is aan het Sanskrit als akademisch leervak gekoppeld geweest de vergelijkende grammatica der Indogermaansche talen. Waarom dit studievak met het Sanskrit en bijvoorbeeld niet evengoed met eene der klassieke talen of het Germaansch verbonden werd, laat zich historisch begrijpen. Immers eerst de ontdekking en de juiste appreciatie van het Sanskrit hebben den stoot gegeven aan de wetenschappelijke taalvergelijking en zoo was als 't ware de Sanskritist aangewezen ook de vergelijkende grammatica te doceeren. Ook in SPEYER's leeropdracht was dit vak opgenomen. Een college over de vergelijkende grammatica heeft intusschen SPEYER, voor zoover mij bekend is, nooit gegeven. Doch hij verwaarloosde toch ook niet geheel deze taak, daar hij voor de studenten in de klassieke letteren een taalkundig college gaf. In hoeverre zulk een college voor studenten, die geen andere talen dan de klassieke, de moderne en hunne moedertaal kennen, vruchtdragend kan zijn, laat ik in het midden, om alsnu na te gaan, welke de verhouding was van SPEYER tot de vergelijkende taalwetenschap. En dan kan het ons niet verwonderen zoo wij, ons herinnerend hoe veel

en hoe velerlei SPEYER op 't gebied der Indische philologie heeft tot stand gebracht, den indruk ontvangen, dat hij noch veel tijd over had, noch grooten lust gevoelde om zich in te werken in de talrijke problemen, die de vergelijkende taalwetenschap stelt. Dit is volkomen te begrijpen: de philoloog heeft met concrete en tastbare feiten te doen en kan een zichtbaar en vaststaand resultaat bereiken; de linguist daarentegen zal het veelal niet verder brengen dan tot min of meer aannemelijke hypothesen. Zoo heeft dan SPEYER zich met de taalwetenschap eigenlijk meer incidenteel beziggehouden, terwijl hij de vakliteratuur zeker wel met belangstelling gadesloeg doch het een zeer drukkende en knellende plicht zou gevonden hebben hiervan geheel op de hoogte te moeten blijven. Men staat er toch eenigszins verwonderd over, wanneer men in 1891, toen dus de palataal-wet reeds lang was ontdekt, SPEYER in zijne Observationes et Emendationes op pag. 8 nog hoort spreken van den indog. wortel „*ad*, velut Brugmanniani vocant, *ed*". SPEYER was op dit punt blijkbaar een conservatief man; ten hoogste kon hij meegaan met de theorie der sonante nasales en liquidae, maar voor STREITBERG's hypothese ter verklaring der Dehnstufe, voor BEZZENBERGER's drie gutturaalrijen gevoelt hij weinig. Daarentegen wil hij meer plaats inruimen dan door de „Junggrammatiker" gedaan wordt, voor de sporadische klankveranderingen; zoo is hij er niet afkeerig van skt. *āpas* en lat. *aquae*, skt. *lapati* en lat. *loqui*, skt. *yama* en lat. *geminus* e.a. als etymologisch verwant te beschouwen. Behartigenswaard intusschen en maar al te vaak, vooral door onze oostelijke naburen over 't hoofd gezien, is de wenk, dien SPEYER zoo vaak in zijne beschouwingen over linguistische literatuur geeft, dat de linguist ook philoloog behoort te zijn of althans eene goede philologische school moet hebben doorloopen, teneinde de betrouwbaarheid der gegevens te kunnen beoordeelen, waarmede hij opereert. SPEYER zelf noemt zich, met het volste recht, een linguistisch geschoold philoloog. Het is dan ook op grond van philologisch-linguistische beschouwingen, dat hij reeds in 1886, en later in 1891 uitvoeriger, gehandeld heeft over de zoogenaamde gesyncopeerde vormen van het Latijnsche verbum *edo*, waaromtrent hij bewijst, dat de in de school- en andere grammaticas geleerde indicatief-vormen *ĕditis*, *ĕdis*, *ĕdite*, de imperatief *ede* en de infinitief *ĕdere* niet toekomen aan aurea en argentea latinitas, doch dat steeds in gebruik waren *estis*, *es*, *este*, *esse* enz. Eveneens bewijst hij, dat niet *edam*, *edas*, *edat* maar *edim edis edit* de ware conjunctief-vormen zijn, die natuurlijk, wat hun oorsprong betreft, optativi zijn. In eene voetnoot wordt met eenige aarzeling ἐσθίω verklaard als eene secundaire

formatie naar analogie van een imperalief ἔσθιε, welke vorm voor een oorspronkelijk *ἔσθι staan moet. Het zal SPEYER geen geringe voldoening gegeven hebben, nog kort voor zijn dood — zóó hij het heeft opgemerkt — te zien, dat BRUGMANN in eene der laatste afleveringen van de Indogermanische Forschungen in een uitvoerig opstel dezelfde hypothese, die inderdaad zeer aannemelijk is, verdedigt. Overigens schijnen de etymologieën van verscheidene Latijnsche woorden en woordgroepen, door SPEYER èn in eene vergadering dezer Akademie èn in verspreide opstellen voorgeslagen, de instemming der vakgenooten in 't algemeen niet te hebben verworven. Zij zijn mogelijk, maar niet dwingend. Even wil ik toch nog de aandacht vestigen op de door SPEYER voorgeslagen etymologie van lat. *mensa*, waarvoor hij, ook op grond van umbrisch *mefa* en onder vergelijking van skt. *māṃsa* en got. *mimz*, als oorspronkelijke beteekenis die van „vleesch" postuleert. Deze combinatie is zeer ingenieus en, naar 't mij voorkomt, zeer mogelijk.

Het oordeel over SPEYER als Sanskritist kan maar één zijn: hij was een voortreffelijk geleerde van den eersten rang, een hard en onvermoeid werker, die èn multum èn multa gepraesteerd heeft. Zijn roem was dan ook in het buitenland groot en hij was daar een waardig vertegenwoordiger van de Nederlandsche school van Sanskritisten, door KERN gesticht. Daar hij een getrouw bezoeker was van de Internationale Orientalisten-Congressen, waar hij verscheidene malen ook als spreker optrad, was hij persoonlijk met de meeste vakgenooten bekend en bevriend. Hoe de buitenlanders over hem oordeelden moge blijken uit een brief van den Amerikaanschen Sanskritist LANMAN, aan ons rustend medelid KERN gericht, waaruit ik het volgende mag aanhalen: „I am greatly distressed to learn of the death of SPEYER. He was a high minded man and exceedingly learned and accomplished scholar. Modest and kind, not given to what the Germans are pleased to call polemic. The constructive aspects of scholarly work are much better, and it was these to which he gave himself."

Zoo heeft dus door SPEYER's vroegtijdigen dood de wetenschap een onherstelbaar verlies geleden. Maar ook buiten den kring der Sanskritisten is zijn gemis zeer diep gevoeld, en wel in de eerste plaats door zijne leerlingen. Want SPEYER was in dit opzicht het ideaal van een hoogleeraar, dat hij aan zijne eigenschappen als geleerde die verbond van een uitstekend docent te zijn. Ook daarover is maar één roep. „Wat zijn onderwijs zoo buitengewoon pakkend maakte", zoo schrijft mij een zijner oud-leerlingen, „was het

altijd ter zake blijven. SPEYER raakte altijd de zaak precies in het midden en hij gaf zijne verklaringen met een helderheid en een eenvoud, die zijne leeringen onmiddelijk wortel deden schieten". Diezelfde oud-leerling uit den Groningschen tijd verklaart vóór zijn candidaats-examen reeds voortreffelijke leermeesters te hebben gehad en van allen veel geleerd te hebben; maar toen hij met SPEYER's onderwijs kennis maakte, spande dit toch aanstonds de kroon. Dezelfde zegsman herinnert zich, dat hij zijne bewondering aan zijne vrienden mededeelde met een destijds zeer gangbaar studentenwoord: „SPEYER daast nooit". Dat was bij hen een zeer hooge lofspraak en was ongeveer de samenvatting der appreciatie mijns berichtgevers van SPEYER's doceertalenten. Eene eigenaardigheid, welke SPEYER's geheele wijze van doceeren, als ook het diepste van zijn eigen wezen typeert, was, dat hij zich op zijne colleges geheel op het standpunt plaatste van een leeraar in de klassieke talen aan een gymnasium, die zich als taak en plicht gesteld heeft zijnen leerlingen eene hun onbekende moeilijke taal duidelijk te maken. Zoodra de nieuwe cursus begonnen was en hij op een besprekingscollege een overzicht gekregen had van wie zijne colleges in het komende jaar zouden volgen, verdeelde hij zijne leerlingen naar meer- of mindere gevorderdheid in groepen, die men niet beter dan met de gymnasiale „klassen" zou kunnen vergelijken. Voor iedere „klasse" had hij een programma vastgesteld, dat hij zich voorstelde in dat jaar af te werken en streng hield hij die „klassen" van elkaar gescheiden. Door deze indeeling bewerkte hij, dat leerlingen van gelijke geoefendheid zijne verschillende colleges volgden en voorkwam hij, dat meergevorderden door pasbeginnenden werden opgehouden. Met recht kan men constateeren, dat door SPEYER in letterlijken zin eene „school" in het leven werd geroepen, waar het Sanskrit onder zijne leiding van de meest elementaire tot de ingewikkeldste vormen toe beoefend werd. Zij, die het voorrecht genoten hebben verscheidene jaren SPEYER's colleges te volgen, zullen hem altijd dankbaar blijven op de door hem gevolgde methode „geschoold" te zijn. In het begin van het eerste jaar werd de grammatica gedoceerd met eene grondigheid en eene breedvoerigheid, die de leerlingen aan hun eerste-klasse-gymnasium tijd deden terugdenken. Paradigma vóór paradigma na werd op het zwarte bord geschreven en op het volgende college overhoord; heele series themata moesten gemaakt en gecorrigeerd zijn, vóórdat de hoogleeraar er van overtuigd was, dat de grammaticale grondbeginselen er muurvast inzaten en vóór hij zich verantwoord achtte een gemakkelijk stukje Sanskrit uit PERRY's leesboek of uit BÖHTLINGK's

Chrestomathie onder handen te nemen. Stap voor stap ging hij zoo met zijne leerlingen verder. In den aanvang behandelde hij niet veel meer dan twee regels proza in twee uren, bij bijna ieder woord, bij iederen nieuwen grammaticalen vorm stilstaand, alle moeilijkheden met groote duidelijkheid verklarend. Was hem zelf geen moeite te veel zijne leerlingen alles aan het verstand te brengen, zoo eischte hij van hen, dat zij ernst zouden hebben bij hunne studie, dat zij geregeld zijn colleges zouden bezoeken, dat zij accuraat het stuk zouden prepareeren, dat behandeld zou worden en even accuraat zouden zijn in hunne vertalingen. Slordigheid was hem een gruwel. Wie in een Sanskrit stuk iets niet begrepen had en dat aan den Professor meedeelde, vóórdat hij zich aan eene vertaling waagde, kon er op rekenen, dat het hem niet kwalijk genomen zou worden en dat hem de moeilijkheid, al was het voor de tiende maal, zou duidelijk worden gemaakt. Maar wie op goed geluk naar de beteekenis van een woord of van een zin raadde, of eene evidente domheid debiteerde, wekte des hoogleeraar's toorn in hooge mate op. Aan het eind van het eerste studiejaar was men dan zóó ver gevorderd, dat men een stuk Hitopadeśa zonder te veel moeite kon vertalen. In het tweede jaar behandelde SPEYER met de Neerlandici het Pañcatantra, een stuk Mahābhārata of Kathāsaritsāgara; met de Indische literatoren, die in hun eerste jaar meer colleges bij hem hadden moeten volgen, moeilijker stukken en in de latere jaren, waarin meestal alleen Indische literatoren zijne colleges volgden, behandelde hij de Vedas, de Brāhmaṇas, de Upaniṣads en moeilijker teksten als Daśakumāracarita, Jātakamālā enz. Nooit verzuimde hij ook een tooneelstuk als Ratnāvalī, Mṛcchakaṭī, Śakuntala e. d. met de meergevorderde leerlingen te lezen. Met de Indische literatoren, die na hun candidaats-examen in Sanskrit bleven belangstellen, behandelde hij een Pāli-tekst. Er werd hard gewerkt in de anderhalf uur, welke de colleges altijd duurden, niet het minst door SPEYER zelf. Binnenkomend, de deurknop nog in de hand, begon hij steeds met de stereotype vraag: „Waar waren wij de vorige keer gebleven?" En zonder één oogenblik te onderbreken doceerde hij tot de tijd verstreken was. Hij had niet de gewoonte om op zijne colleges zich in ingewikkelde vraagstukken van etymologischen aard te verdiepen. Hij bepaalde er zich gewoonlijk toe bij de bespreking van een Sanskrit woord of vorm de vaststaande equivalenten van enkele Indogermaansche talen aan te halen. Nooit liet hij zich tot gewaagde equaties verleiden en evenmin liet hij zich ooit over theorieën betreffende ablaut, accent en dergelijke uit. Zoo hield hij zich ook bij zijne opmerkingen van mythologischen aard, daar waar het

den Veda betrof, aan algemeen aanvaarde opvattingen, als die van OLDENBERG e. a. Waar „Mythendeutung" ter sprake kwam toonde hij zich een leerling der „astrale" school, zonder daarbij zijne zelfstandigheid te verliezen. Met eenige voorliefde stond hij, waar het bij de lektuur pas gaf, bij ritueel en godsdienst stil. Met groote duidelijkheid placht hij de technische termen, de ceremonieele gebruiken enz. toe te lichten en de philosophische opvattingen der Hindus over allerlei te verklaren. Hoezeer SPEYER zich bij het doceeren nog als „leeraar" gevoelde tegenover zijne leerlingen, blijkt wel uit het feit, dat het hem hoogst onaangenaam was als leerlingen hem met vragen, die niet direct met het begrijpen van den tekst verband hielden, in de rede vielen. Steeds was zijn antwoord dan: „Hoewel ik niet begrijp, hoe deze vraag in dit verband past, wil ik wel even antwoorden, dat... enz." Blijkbaar was hij van meening, dat hij zelf te oordeelen had, wat de leerlingen van iets behoorden te weten en beschouwde hij alle „gevraag in de ruimte" als verlies van kostbaren tijd. Met het opgeven van vakliteratuur was hij steeds zeer schaarsch. Wanneer hij op iemands uitdrukkelijk verlangen eens den titel van een studieboek noemde, geschiedde dit meestal met de toevoeging: „Eigenlijk bestaat er geen goed boek over dat onderwerp, maar je kunt je behelpen met..." Over de literaire schoonheid van een Sanskrit gedicht of proza-werk liet SPEYER zich op zijne colleges evenmin als op zijne privatissima dikwijls uit. Men zou echter verkeerd doen te gelooven, dat hij voor die literaire schoonheid ongevoelig zou zijn geweest. Naast de Vedas was wel de Mṛcchakaṭī het stuk, dat hij het meest bewonderde en dat hij gaarne met Shakespeare op ééne lijn stelde. Ook had hij een open oog voor fijnen humor zooals die in het Daśakumāracarita, en naïeve geestigheid, zooals die in de Jātakas voor den dag treedt. Bij het behandelen van moeilijke vaak corrupte teksten hebben enkele zijner leerlingen hem ook als tekstcriticus om zijne groote scherpzinnigheid en perfecte taalkennis hoogelijk leeren waardeeren. Hoe boos kon hij zich maken op slordige tekstuitgaven en vooral op paṇḍits, die maar geen notie konden krijgen van wat Westersche nauwkeurigheid beteekent!

Was de voortreffelijkheid van SPEYER's doceeren uit den aard der zaak slechts aan betrekkelijk weinigen uit ondervinding bekend, zoo konden zijne buitengewone kwaliteiten als examinator in wijder kring waardeering vinden. Immers niet alleen de zoogenaamde „linguisten" van de Neerlandici maar ook de Indische literatoren, de historici en, als gedelegeerde, de gymnasiasten maakten in deze hoedanigheid met hem kennis. Er bestond maar één roep over

SPEYER als examinator. Aan onze Hoogescholen zijn er slechts weinigen, die als hij dit deed, de kunst verstaan uit een examinandus te halen wat er in hem school, die als hij zóó duidelijk, zóó humaan, zóó taktvol hunne vragen weten in te kleeden. Nooit behandelde hij een examen „en bagatelle" en zijnerzijds duldde hij niet dat men zich te gemakkelijk van zijn vak zou afmaken. Zelfs de historici, die voor hun doctoraal-examen slechts een handboek over Indische geschiedenis of literatuur hadden behoeven door te werken, werden met den grootsten ernst door hem ondervraagd. Steeds richtte hij het onderzoek naar de kennis van een candidaat zóó in, dat niet zoozeer diens aangeleerde boekwijsheid, als wel het gezond verstand en het juist begrip der zaken aan het licht zou treden. Als Socrates verstond hij het, zijne vragen zóó te stellen, dat de ondervraagde steeds iets van hem leerde of eigenlijk zich zelf iets leerde. Menigeen ook, die onder zijne stellingen er enkele opgenomen had, die op Sanskrit betrekking hadden, heeft door de rake opmerkingen en dikwijls geestige aanvallen van SPEYER, op zijne promotie zelfs nog heel wat kennis kunnen opdoen. Het gebeurde niet zelden, dat de hoogleeraar bij het uiteenzetten van zijn standpunt bij zoo'n gelegenheid aan het doceeren raakte, zoodat de jonge doctor in spe wel het gevoel moest krijgen, dat er nog veel, zéér veel voor hem te leeren viel.

Slechts weinigen hebben het voorrecht gehad met SPEYER als hun promotor in nog meer intieme aanraking te komen, doch zij die zoo gelukkig waren zijn zeer onder den indruk van en tot innige dankbaarheid gestemd voor zijne voortreffelijke leiding en groote hulpvaardigheid niet alleen, maar ook voor zijn trouwe en belangstellende vriendschap. Treffend is dan ook door een dier oud-leerlingen aan de open groeve gezegd: „In professor SPEYER is een man heengegaan, die meer was dan onze „leeraar", meer was dan onze „vaderlijke vriend" alleen. Als de Indische guru vereenigde hij beide personen in zich en wist hij ons zoowel diepen eerbied als oprechte genegenheid in te boezemen."

Een levensbericht van SPEYER zou zeker eene groote gaping vertoonen, zoo daarin niet ook gewaagd werd van zijne innige nooit verflauwende belangstelling voor onderwijszaken. Al vroeg toonde hij deze belangstelling, toen hij, nog tijdens zijn praeceptoraat te Amsterdam gedurende eene periode van $2^1/_2$ jaar, van Aug. 1875—Maart 1878 zitting had in de plaatselijke schoolcommissie. Daarna heeft hij eerst in vele tijdschriftartikelen en in voordrachten op Philologen-congressen verschillende onderwijsbelangen met onver-

moeiden ijver bepleit. Meermalen heeft hij er den nadruk op gelegd, dat de studie der classici aan onze Universiteiten veel te eenzijdig werd opgevat. Een goed classicus behoorde zich vooral in de eerste jaren van zijn studietijd met de algemeene taalstudie vertrouwd te maken; wilde de classicus het Latijn en Grieksch in hun historische wording begrijpen, dan moest hij met de beginselen van het Sanskrit en een Germaansch dialekt bekend zijn. Ook betoonde SPEYER zich voorvechter van een algemeen doctoraat in de letteren; zijn ideaal was een doctoraat met ruime speling van examen-vakken; voor het aan de promotie voorafgaande doctoraal-examen verlangde hij dat voldaan zou worden aan matige wetenschappelijke eischen in één hoofdvak en twee daarmede verband houdende bijvakken; voor het candidaats-examen moest binnen zekere grenzen de vrijheid gegeven worden te kiezen in welke vakken men geëxamineerd wenschte te worden; de venia docendi zou aan de doctorandi moeten worden verleend voor het hoofdvak van het doctoraal-examen en ook voor die vakken, waarover het candidaats-examen had geloopen. SPEYER was dan ook een tegenstander van Staatsexamens cum effectu civili. Er werd al meer dan genoeg geëxamineerd in den lande!

Maar het is bovenal in de werkzaamheden der subcommissie voor het „voorbereidend hooger onderwijs," geweest, dat SPEYER een zeer belangrijk aandeel genomen heeft. Welk dit aandeel geweest is, waar het zijn invloed was, die den stoot gegeven heeft tot de meest gewichtige voorstellen, kan niet met een paar woorden uiteen gezet worden; daartoe moet het een en ander in herinnering gebracht worden [1]).

De bedoelde subcommissie dan was door de „Staatscommissie tot reorganisatie van het onderwijs" ingesteld te harer voorlichtig ten aanzien van het voorbereidend hooger onderwijs. De commissie had, voor zij tot de benoeming der subcommissie overging, de hoofdlijnen van het reorganisatieplan vastgesteld en uitgewerkt, zoodat elke subcommissie zich met de bespreking van een duidelijk omschreven onderdeel van het geheele reorganisatieplan kon bezighouden. Aan de subcommissie voor het voorbereidend hooger onderwijs was eene uitgebreide taak opgedragen: zij moest niet alleen eene reorganisatie ontwerpen voor het gymnasiaal en middelbaar onderwijs; zij moest ook aansluiting zoeken naar beneden: aan het lager onderwijs,

---

[1]) Het is aan Dr. JONKMAN, Directeur der Rijks H. B. S. te Utrecht en lid-secretaris dezer subcommissie, dat ik deze gegevens te danken heb. Niemand was zóó gequalificeerd als hij om mij hieromtrent in te lichten. Mijn hartelijke dank daarvoor zij hem hier nogmaals betuigd.

naar boven: aan het hooger onderwijs: universiteit en technische hoogeschool. De subcommissie was souverein om binnen den kring harer werkzaamheden over alle punten van advies te dienen; zij moest zich echter houden aan den leiddraad door de commissie opgesteld.

Nu heerschte bij de commissie eene vrij groote eenstemmigheid omtrent bijna alle in den leiddraad behandelde punten; maar er was groot verschil van meening omtrent één punt. De commissie was het eens, dat de bovenbouw van de school voor voorbereidend hooger onderwijs, later Lyceum geheeten, welke in de plaats zou komen van gymnasium en hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus, uit drie afdeelingen zou bestaan. Maar in den boezem der commissie liep de strijd over de vraag, of de onderbouw een twee- of een driejarige zou wezen, en of voor dien tijd het Latijn als verplicht leervak in het leerplan zou worden opgenomen. De sub-commissie moest trachten in dit gewichtig strijdpunt eene oplossing te vinden.

Zij koos al spoedig een onderbouw van twee jaren, doch heeft zich lang beziggehouden met de vraag, of in dien tweejarigen onderbouw het Latijn zou worden onderwezen.

Tegen eene algemeene verplichting om het Latijn te leeren bestonden groote bezwaren; de invoering er van zou in den lande sterken tegenstand ontmoeten. Aan den anderen kant gevoelde men het bedenkelijke van een algeheel gemis aan onderwijs in het Latijn voor hen, die in den bovenbouw Latijn en Grieksch of Latijn alleen zouden noodig hebben. De subcommissie, op den voorgrond stellende, dat voor ieder de gelegenheid moest open blijven zich naar aanleg te ontwikkelen en de tweevoudige studierichting tot haar recht wenschende te doen komen, daar er naast de klassieke in ons land eene moderne strooming bestaat, die niet wil weten van de oude talen, heeft het Latijn facultatief in den onderbouw gesteld; dit was de eenige wijze waarop een eenheidsschool tot stand zou kunnen komen.

Speyer behoorde tot hen, die verplicht Latijn voor den onderbouw wenschten, omdat het onderwijs in die taal in de laagste klassen van dubbel zooveel beteekenis is als in de hoogere en het leeren van de vormen van het Latijn vooral zijn goeden invloed in de lagere klassen heeft. Ten slotte evenwel is hij, om de eenheidsschool te redden, met facultatief Latijn meegegaan.

Schier bij alle vragen die in behandeling kwamen heeft Speyer zijn woord meegesproken en deed zich zijn invloed gelden. Zoo bij de bespreking van de aansluiting aan het lager onderwijs. Maar

bovenal is SPEYER's woord van invloed geweest op de beantwoording der vraag uit hoeveel afdeelingen de bovenbouw zou bestaan.

Aanvankelijk dacht zich de subcommissie een bovenbouw van drie afdeelingen, welke verdeeling voor de hand lag als min of meer beantwoordende aan den bestaanden toestand: gymnasium afd. α, gymnasium afd. β en hoogere burgerschool, voorbereidende scholen, de eerste voor de godgeleerde, letterkundige en rechtsgeleerde faculteiten, de tweede voor de genees- en wis- en natuurkundige faculteiten, de derde voor de technische hoogeschool. In de eerste afdeeling, A, zou volledig onderwijs in Latijn en Grieksch worden gegeven met iets meer natuurkunde dan thans in gymnasium afd. α het geval is. In de tweede afdeeling, B, zou het Grieksch vervallen; zelfs aan het Latijn zou minder tijd worden besteed, maar een ruime plaats zou worden toegekend aan de wiskunde; met de natuurkunde zou verder worden gegaan; scheikunde zou worden onderwezen en plant- en dierkunde ook in de hoogere klassen. In de derde afdeeling, C, zou Latijn niet worden onderwezen, men zou iets verder gaan in de wiskunde en meer tijd besteden aan handteekenen, en, in verband hiermede, onderricht geven in kunstgeschiedenis, benevens onderwijs in lijnteekenen. Voor onderwijs in de moderne talen zou in alle afdeelingen ongeveer een gelijk aantal uren worden uitgetrokken.

Met deze regeling kon SPEYER zich in 't geheel niet vereenigen. Hij bood ter overweging aan zijne medeleden eene nota aan, waarin hij zijne bezwaren en wenschen uiteen zette.

In plaats van drie afdeelingen, zoo zegt hij in deze nota, krijgen wij er feitelijk twee, eene afdeeling A met de oude klassieke vorming en een afdeeling C, die ongeveer overeenstemt met de tegenwoordige hoogere burgerschool. Het verschil immers tusschen de afdeelingen B en C is van zóó weinig beteekenis, dat men niet kan zeggen, dat hier twee studierichtingen tot haar recht komen. Door de instelling der drie afdeelingen A, B en C wordt niet voorzien in de behoefte aan een type van school, waar het zwaartepunt ligt bij de moderne talen, hare letteren en de historie. Voor verschillende kategorieën van leerlingen is zulk een voorbereidend hooger onderwijs, dat langs een anderen weg dan die der klassieke vorming of die der overwegend natuurwetenschappelijke richting tot universiteit, hoogeschool en academie voert, in den tegenwoordigen tijd in hooge mate gewenscht. Inzonderheid doet zich de behoefte aan eene gewijzigde vóóropleiding gevoelen voor de meeste aanstaande juristen. Zij die, evenals de toekomstige medici, met de praktijk des levens later te maken zullen hebben, meer dan

theologen en literatoren, behooren in hunne eerste jongelingsjaren goed onderlegd te worden in datgene, waarvan de kennis, niet slechts als zij in de maatschappij zullen zijn getreden, maar reeds bij hunne universitaire studie, voor hen noodzakelijk mag heeten.

Nadat gebleken was, dat afdeeling B niet voor het door SPEYER beoogde doel kon gewijzigd worden, werd door hem het plan ontwikkeld tot invoeging eener nieuwe afdeeling tusschen A en B, waardoor een voor vele leerlingen zeer gewenschte leergang geopend werd met grondige studie van het Latijn, met degelijke inwijding in de natuurwetenschappen en met ruimere gelegenheid tot beoefening der levende talen, ook van het Nederlandsch. De groote meerderheid van de leden der subcommissie stemde in met de overwegingen, die tot het ontwerpen van deze afdeeling hadden geleid en ging met het plan mede.

Nog weinige dagen voor zijn overlijden gaf SPEYER zijn voornemen te kennen de door hem ontwikkelde denkbeelden, zoodra de onderwijswetsontwerpen in behandeling zouden komen, met warmte te zullen verdedigen.

In breeden kring is gevoeld en zal gevoeld worden het zware verlies, dat SPEYER's heengaan beteekent, niet het minst in deze Akademie, waarvoor hij zoo warm gevoelde en van welker vergaderingen hij een der getrouwste bezoekers was. Ten volle heeft hij ook aan de verplichtingen voldaan, die dat eervolle lidmaatschap oplegt niet alleen door zijne talrijke bijdragen en mededeelingen, maar ook door zijne veelzijdige belangstelling in anderer voordracht. Ten volle zijn op hem van toepassing de woorden uit de Kaṭhaupaniṣad:

na hanyate hanyamāne śarīre.

W. CALAND.

BIBLIOGRAPHIE.[1]

1872. „Specimen literarium inaugurale de ceremonia apud Indos, quae vocatur jātakarma".
1875. „Mensch en stof" in Spectator n°. 19.
1878. Latijnsche spraakkunst (flexie).
„Bemerkungen zu den Gṛhyasūtra" in Tijdschrift v. d. T. L. en Volkenk. v. N. I., IV, 3, pag. 155—201.
1880. Latijnsche spraakkunst (syntaxis).
1882. Bespreking van v. D. VLIET's „Danseres en Koning" in Spectator n°. 50.
1883. „Le mythe de Nahusha" in Actes du VIIe Congr. intern. des Orientalistes, 3^e partie, sect. 2, pag. 81—117.
1884. Latijnsche spraakkunst (syntaxis), 2^e druk.
„Professor Kern" in Eigen Haard pag. 241—244.
1886. „Lanx satura" in het Progr. v. h. Amst. Sted. Gymnasium.
Sanskrit Syntax with an introduction by Dr. H. KERN, Leiden, BRILL.
1887. Captivi van Plautus, Leiden, BRILL.
1888. „De waarde van het Sanskrit voor de wetenschap der taal". Rede ter aanvaarding van het ambt van Buitengewoon Hoogleeraar te Amsterdam, 24 Sept.
„Ad Plauti captivos" in Mnemosyne 16, pag. 121—125.
1889. „Hoe hebben wij de verzen der Latijnsche Comici te lezen?" in Conjunctis Viribus, Nov. nummer.
„De latijnsche taal en hare betrekking tot de Linguistiek", Inwijdingsrede bij de aanvaarding van het hoogleeraarsambt te Groningen, 23 Maart.

[1]) Deze Bibliographie ware minder volledig geweest zonder de vriendelijke medewerking van den Heer J. F. VAN SOMEREN, Bibliothecaris der Rijks-Universiteit te Utrecht, op wiens verzoek de amanuensis dier Bibliotheek Mej. C. VAN RIJE mij meerdere gegevens verstrekte. Ik betuig voor die welwillendheid hier gaarne openlijk mijne erkentelijkheid.

1890. „Ad Horatium" in Mnemosyne 18, pag. 96—102.
„Magalia" in Versl. en Med. der Kon. Akad. v. Wetensch., Afd. Lett. III. 7, pag, 243—254.
Verslag (met C. P. TIELE) over eene verhandeling van Dr. W. CALAND, „Zur Syntax des Avesta" in Versl. en Med. III. 7, pag. 351—353.

1891. „Observationes et emendationes", Groningen, WOLTERS.
„Observationes ad poëtas latinos" in Mnemosyne 19, pag. 41—61.
„Ad Ciceronem" ib. pag. 168, 368.
„Een philologische feestbundel" (aangeboden aan SCHWEIZER-SIDLER) in Spectator n°. 52.

1892. „Ad Ciceronem" in Mnemosyne 20, pag. 224.
„Over den romeinschen God Janus" in Versl. en Med. d. Kon. Akad. v. Wetensch., Afd. Lett. III. 8. pag. 285—330 (ook in het Fransch: „Le Dieu Romain Janus" in Revue de l'Histoire des Religions, 26, n°. 1 pag. 1—47).
„De Maan in nood, eene mythologische studie" in Gids (Sept.).
„Uitstel of afstel?" (naar aanleiding van den Thesaurus linguae latinae) in Spectator n°. 40.

1893. „Jātakamālā translated from the original Sanskrit" in Tijdschr. v. d. T. L. en V. v. N. I. V. 8. 129—182, 254—310, 441—500.
„Eene indische duizend en één nacht" in Tijdspiegel, p. 1—28.
„Tjalling Halbertsma" (Necrologie) in Spectator n°. 30.
Recensie van: KELLER, Lateinische Volksetymologie und Verwandtes en van denz.: Zur lateinischen Sprachgeschichte in Museum 1e jaargang, p. 59.
Recensie van TYRRELL: Cicero in his letters ib. p. 141.
Recensie van Sylloge commentationum, quam C. Conto obtulerunt philologi Batavi ib. 178.
Recensie van MAŃSKOWSKI: Der Auszug aus dem Pañcatantra in Kṣemendra's Bṛhatkathāmañjarī ib. pag. 213.
Recensie van PRELLWITZ: Etymol. Wörterb. der Griechischen Sprache ib. pag. 269.
Recensie van SKUTSCH: Plautinisches und Romanisches ib. pag. 354.

1894. „Jātakamālā transl. from the orig. Sanskrit" in Tijdschr. v. d. T. L. en V. v. N. I. V. 10, 201—256, 323—385, 616—658.
„Iets over den leeftijd van meerderjarigheid bij de oude Indiërs" in Feestbundel-Veth pag. 133—136.

Recensie van De Groot: Le code du Mahāyāna en Chine in Museum 1e jaarg. pag. 441.
Recensie van Caland: Altindischer Ahnencult in Museum 2e jaarg. pag. 11.
Recensie van Ries: Was ist Syntax ib. pag. 161.
Recensie van Karsten: Terentiani prologi ib. pag. 206.
Recensie van Marx: Chauvinismus und Schulreform im Alterthum ib. pag. 207.
Recensie van Delbrück: Vergleichende Syntax ib. pag. 265.

1895. „The Ǵātakamālā or garland of birth-stories by Ārya Śūra translated from the Sanskrit" (Vol. I van „Sacred books of the Buddhists", ed. by M. Müller.)
„Kritische Nachlese zu Aśvaghoṣa's Buddhacarita" in Versl. en Med. d. Kon. Akad. van Wet. te Amst., Afd. Lett. III, 11. pag. 340—356.
Recensie van Plauti comoediae rec. Ritschl in Museum 2e jaargang pag. 388.
Recensie van Uhlenbeck: Indische Klankleer ib. pag. 432.
Recensie van „Klassieke Schrijvers" in Museum 3e jaarg. pag. 49.
Recensie van Solmsen: Studien zur lateinischen Lautgeschichte ib. pag. 85.
Recensie van Stolz: Historische Grammatik der Lateinischen Sprache I. 1 ib. pag. 227.
Recensie van Lindsay: The Latin Language ib.

1896. „Vedische und Sanskrit Syntax" in Grundriss der Indoarischen Philologie: I. 6.
Verslag (met H. Kern) over eene verhandeling van Dr. W. Caland: Die altindischen Todten- und Best. Gebrauche in Verslagen en Med. Kon. Ak. v. W., Afd. Lett. III. 12.
Recensie van: Plautus (ed. minor) rec. Goetz et Schöll in Museum 3e jaarg. pag. 366.
Recensie van Anthologia latina, ib. pag. 408.
Recensie van Foy: Die königliche Gewalt nach den altindischen Rechtsbüchern in Museum 4e jaarg. p. 117.
Recensie van: Benedicti Regula Monachorum rec. Woelfflin ib. pag. 184.
Recensie van Stolz: Stammbildungslehre ib. pag. 305.
Recensie van Keller: Zur lateinischen Sprachgeschichte, ib. pag. 305.

1897. „De oud-romeinsche huwelijksvormen door confarreatio coemp-

tio en usus" in Versl. en Med. d. Kon. Akad. v. Wet., Afd. Lett., IV. 1. pag. 129—167.

„Lumbinī" in Wiener Zeitschr. für die Kunde d. Morgenlandes XI, pag. 22—24.

„Kapilavastu teruggevonden" in Handelsblad 31 Jan. (avondeditie).

Phaedrus, Fabulae Aesopiae in Bibl. Bat. Script. Graec. et Romanorum.

Recensie van WACKERNAGEL: Altindische Grammatik I, Lautlehre in Gött. Gel. Anz. n°. 4.

Recensie van DAHLMANN: Das Mahābhārata als Epos und Rechtsbuch in Museum 4e jaarg. pag. 376.

Recensie van CANNEGIETER: De formis quae dicunter futuri exacti et conjunctivi perfecti formae syncopatae in -so -sim in Museum 5e jaarg. pag. 8.

Recensie van Phèdre, Fables ésopiques par HAVET ib. pag. 195.

1898. „Eenige latijnsche negaties", Voordracht op het 1e Nederl. Philologen congres (Handelingen pag. 183—184).

„Hooger onderwijs" in Spectator n°. 22.

Recensie van Plautus' Ausgewählte Komödien erkl. von BRIX (captivi) in Museum 6e jaarg. pag. 126.

Recensie van WARREN: Buddhism in translations ib. pag. 224.

Recensie van DAHLMANN: Buddha ib.

1899. „Eenige bundels van Avadānas, stichtelijke verhalen der noordelijke Buddhisten" in Versl. en Med. d. Kon. Ak. v. Wet. te Amst. Afd. Lett. IV. 3, pag. 361—418.

„Buddhas Todesjahr nach dem Avadānaśataka" in Zeitschr. d. Deutschen Morgenl. Ges. 53, pag. 120—124.

„Een paar woordafleidingen (nutrix, slap)" in Tijdschrift der Maatsch. Ned. Lett. 18, pag. 65—69.

Recensie van DELBRÜCK: Vergl. Syntax II in Museum 7e jaarg. pag. 1.

Recensie van UHLENBECK: A manual of Sanskrit Phonetics ib. pag. 184.

Recensie van Horati opera rec. KELLER et HOLDER I² ib. pag. 285.

1900. Verslag (met H. KERN) over eene verhandeling van Dr W. CALAND: Altindisches Zauberritual in Versl. en Med. d. Kon. Akad. v. Wet. te Amst. Afd. Lett. IV. 4, pag. 62—64.

1901. Latijnsche Spraakkunst 3e druk. (1901 en 1902).

„Edepol" in Feestbundel-Boot pag. 55—59.

„Eene oud-indische verwante van de germaansche godin

Nerthus" in Handel. Maatsch. v. Ned. Lett. 1901—1902 pag. 3—26.

„MAMATPAI" in American Journal of Philology 22, pag. 441.

Recensie van DUBOIS: Hindu Manners Custums and Institutions transl. by Beauchamp in Museum 9e jaarg. pag. 8.

Recensie van DAHLMANN: Genesis des Mahābhārata ib. pag. 105.

Recensie van Feestbundel-Boot ib. pag. 161.

Recensie van W. CALAND: Altindisches Zauberritual ib. pag. 248.

1902. „Avadānaśataka, a century of edifying tales belonging to the Hīnayāna", St. Petersburg 1902—1909 (Bibl. Buddhica III).

„Buddha's levensloop, afgebeeld op den Boro-Boedoer" in Onze Eeuw pag. pag. 77—95.

„Ein alter Fehler in der Überlieferung der Bhagavadgītā" in Zeitschr. d. Deutschen Morgenl. Ges. 56, pag. 123—125.

„Lucretiana" in Album gratulatorium in honorem Henrici v. Herwerden pag. 190—193.

„Het woord venenum" in Museum 10e jaarg. pag. 54—55.

„Critical remarks on the text of the Divyāvadāna in Wiener Zeitschr. f. die Kunde des Morgenlandes 16, pag. 103—130, 340—361.

Recensie van Album gratulatorium in honorem Henrici v. Herwerden in Museum 10e jaarg. pag. 8.

1903. „Mos majorum", Rede uitgesproken bij de overdracht van het rectoraat aan de R. Universiteit te Groningen (21 Sept.).

„De Brahmanen en hunne beteekenis voor het Indische volk", Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleeraar aan de R. Universiteit te Leiden (30 Sept.).

„La carrière de Buddha d'après les sculptures de Boro-Boedoer" in Muséon, N. S. IV, pag. 124—134.

„Über den Bodhisattva als Elephant mit sechs Hauzähnen" in Zeitsch. der Deutschen Morgenl. Ges. 57, pag. 305—310.

„Een buddhistische inscriptie afkomstig van Java" in Versl. en Med. d. Kon. Ak. v. Wet. te Amst. Afd. Lett. IV 6, pag. 138—144.

„Naar aanleiding van eenige duistere plaatsen in Buddhacarita en Lalitavistara" in Album Kern pag. 41—44.

Uitvoerige bespreking van LEFMANN's editie v. d. Lalitavistara in Museum 10e jaarg. pag. 145—151.

Recensie van Horatii Carmina bew. door KRUYTBOSCH in Museum 10e jaarg. pag. 181.

Recensie van Album Kern ib. pag. 319.

Recensie van BENDALL: Catalogue of Skt. Mss. in the British Museum in Museum 11e jaarg. pag. 100.

1904. „Een buddhistische inscriptie afkomstig van Java" (tweede artikel) in Versl. en Med. Kon. Ak. v. Wet. IV 6, pag. 253—262.

„Bijdrage tot de etymologie van eenige latijnsche woorden" in Versl. en Med. IV 7, pag. 109—139.

Uitvoerige bespreking van MEILLET's Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes in Museum 11e jaarg. pag. 201—208.

Recensie van Rājaśekhara's Karpūramañjarī ed. KONOW transl. LANMAN ib. pag. 375.

Recensie van FRANKE: Einheimische Pāli-Grammatik ib. pag. 420.

Recensie van FRANKE: Pāli und Sanskrit ib.

1905. „Indische wereldverzakers" in Onze Eeuw pag. 83—109.

Recensie van v. D. BERGH v. EYSINGA: Indische Einflüsse auf evangelische Erzählungen in Museum 12e jaarg. pag. 253.

Recensie van HENRY: Précis de grammaire Pālie ib. pag. 328.

Recensie van SMITH: The early history of India ib. pag. 366.

Recensie van Le gītagovinda trad. par COURTELLIER in Museum 13e jaarg. pag. 8.

Recensie van THUMB: Handbuch des Sanskrit ib. pag. 7.

1906. „Buddhistische elementen in eenige episoden uit de legenden van St. Hubertus en St. Eustachius" in Theol. Tijdschr. 40, pag. 427—453.

„De koopman die tegen zijne moeder misdreef, een op den Boro-Boedoer afgebeeld Jātaka" in Bijdr. tot de T. L. en V. van N. I. VII. 5, pag. 181—206.

„A remarkable theory about sunrise and sunset" in Journal of the Royal Asiatic Society 1906 II, pag. 623—727.

Recensie van DUTOIT: Das Leben des Buddha in Gött. Gel. Anz. pag. 803—816.

Recensie van GARBE: die Bhagavadgītā aus dem Sanskrit übersetzt in Museum 13e jaarg. pag. 129.

Recensie van THUMB: Handbuch des Sanskrit ib. pag. 163.

Recensie van DE JONG: Dienstweigering bij de oude Christenen ib. pag. 269.

5*

Recensie van DUTOIT: Die duṣkaracaryā des Bodhisattva ib. pag. 368.

Recensie van PRELLWITZ: Etymol. Wörterbuch der Griechischen Sprache[2] ib. pag. 401.

Recensie van CALAND: Über das rituelle Sūtra des Baudhāyana ib. pag. 414.

Recensie van Baudhāyana śrautasūtra ed. W. CALAND ib.

Recensie van CALAND: De literatuur van den Sāmaveda en het Jaiminīya-gṛhyasūtra ib.

Recensie van W. CALAND et V. HENRY: l'Agniṣṭoma ib.

1907. „Het zoogenaamde Groote Verhaal en de tijd zijner samenstelling" in Versl. en Med. Kon. Ak. te Amst. Afd. Lett. IV. 9 pag. 116—146.

„Een indisch drama: de zegelring des ministers" in Gids n°. 9.

„Het doctoraat in de letteren" in Onze Eeuw pag. 392—426.

Recensie van SKEAT: A primer of Classical and English Philology in Museum 14e jaarg. pag. 161.

Recensie van GAASTRA: Bijdrage tot de kennis van het vedische ritueel ib. pag. 206.

Recensie van EDMONDS: An introduction to comparative Philology for classical students ib. pag. 323.

Recensie van DUBOIS: Hindu Manners Customs and Institutions Transl. by Beauchamp ib. pag. 329.

Recensie van MEILLET: De quelques innovations de la déclinaison latine in Museum 15e jaarg. pag. 9.

Recensie van Madana's Pārijātamañjarī ed. HULTZSCH ib. pag. 11.

Recensie van: Die Kultur der Gegenwart I. 8, 2e Aufl. ib. pag. 83.

1908. „Studies about the Kathāsaritsāgara" in Verhand. der Kon. Akad. v. Wet. te Amst., N. R. dl. VIII n°. 5.

„Een amerikaansch Maecenas" in Gids n°. 10.

„Duo vocabula graeca postliminio in integrum restituta" in Sertum Nabericum pag. 371—373.

„Aanteekening bij het opstel van Dr. H. H. JUIJNBOLL" in Bijdr. T. L. en V. v. N. I. VII. 7. pag. 409—410.

Recensie van HOERNLE: Studies in the Medicine of ancient India" in Janus XIII, pag. 358—359.

Recensie van OLTRAMARE: La théosophie brahmanique in Gött. Gel. Anz. n°. 2.

Recensie van GUNNING: Staatsexamens cum effectu civili in Museum 15e jaarg. pag. 193.

Recensie van STAHL: Kritisch-historische Syntax des griech. Verbums der klass. Zeit ib. 361.

Recensie van RIDGEWAY: Who were the Romans? ib. pag. 384.

Recensie van MEILLET: Introduction à l'étude comparée des langues indo-européennes[2] in Museum 16e jaarg. pag. 1.

1909. Toespraak ter opening der jaarlijksche vergadering van de Maatsch. der Ned. Letterk. (9 Juni) in Handelingen 1908—9, pag. 1—19.

Recensie van BIJWATER: The Erasmian pronunciation of Greek and its Precursors in Museum 16e jaarg. pag. 163.

Recensie van RHIJS DAVIDS: Early Buddhism ib. pag. 250.

Recensie van Bodhicaryāvatāra trad. par DE LA VALLÉE POUSSIN ib. pag. 251.

Recensie van Mélanges offerts à L. HAVET ib. pag. 361.

Recensie van LEHMANN: Mystik im Heidentum und Christentum in Museum 17e jaarg. pag. 66.

1910. „De Indische Theosophie en hare beteekenis voor ons", Leiden, VAN DOESBURGH.

Levensbericht van S. J. WARREN in Jaarboek der Kon. Akad. v. Wetensch. 1910 pag. 93—115.

„Edwin Arnold's Buddhisme" in Gids n°. 9.

„De indische oorsprong van den heiligen reus St. Christophorus" in Bijdrage T. L. en V. v. N. I. VII. 9 pag. 368—389.

„Indologische Analekta" in Zeitschr. d. Deutschen Morgenl. Ges. 64, pag. 315—324.

Plautus, captivi 2e druk.

Uitvoerige bespreking van HERTEL's Tantrākhyāyika in Bijdr. T. L. en V. v. N. I. VII. 9. pag. 519—525.

Recensie van DE LA VALLÉE POUSSIN: Bouddhisme in Museum 17e jaarg. pag. 131.

Recensie van Bhagavadgītā vert. door BOISSEVAIN ib. pag. 287.

Recensie van JAHN: Das Saurapurāṇa in Museum 18e jaarg. pag. 53.

Recensie van GERCKE u. NORDEN: Einleitung in die Altertumswissenschaft I. ib. pag. 83.

1911. „Het Lamaïsme in Tibet" in Gids n°. 9.

„Het Buddhisme" in Groote Godsdiensten Serie I n°. 6.

„Het Hindoeïsme" ib. n°. 7.

„Indologische Analekta II" in Zeitschr. d. Deutschen Morgel. Ges. 65, pag. 313—324.

„De oude talen als deel van de vooropleiding van aan-

staande leeraren aan de Lycea" in Weekbl. v. h. gymn. en midd. onderwijs, jaarg. 7, pag. 1248—1284.

Recensie van: Catalogus van 's Rijks Ethnogr. Museum, deel V, Javaansche oudheden door Dr. H. H. JUIJNBOLL in Internat. Archiv. für Ethnographie 20, pag. 64—65.

Recensie van KROLL: Studium der klass. Philologie in Museum 18e jaarg. pag. 152.

Recensie van BODE: The Pāli Literature of Burma ib. pag. 171.

Recensie van WALLESER: Der ältere Vedānta ib. pag. 249.

Recensie van WALDE: Lat. etym. Wörterbuch ib. pag. 362.

Recensie van TEUFFEL: Geschichte der römischen Litteratur ib. pag. 411.

Recensie van SCHÖNFELD: Das Śāntiśataka in Museum 19e jaarg. pag. 50.

1912. „Zielsverhuizing en Karma" in Gids, Nov.

„Ein syntaktisches Kleeblatt" in Indog. Forsch. 31, pag. 108—119.

„Zwei etymologische Vermutungen" in Festschrift V. Thomsen pag. 24—29.

„Eenige opmerkingen omtrent de Nederl. Substantiva gevormd met suffix -ling" in Tijdschrift der Maatsch. Ned. Letterk. 32, pag. 35—46.

Phaedri Fabulae aesopiae, 2e druk.

„Klassieke opleiding voor aanst. medici en beoefenaars der natuurwetenschap" in N. Rott. Ct. 28 Sept. (avondeditie).

Recensie van GERCKE u. NORDEN: Einleitung in die Altertumswissenschaft, in Museum 19e jaarg. pag. 125.

Recensie van RAABE: Bijdrage tot de kennis van het Hindoesch doodenritueel ib. pag. 182.

Recensie van WALLESER: Die mittlere Lehre der Nāgārjuna.

Recensie van VOGEL: Catalogue of the Archaeological Museum of Mathura, en, of the Delhi Museum ib. pag. 346.

Recensie van GERCKE u. NORDEN: Einleitung in die Altertumswissenschaft III in Museum 20e jaarg. pag. 81.

1913. „Some notes on the text of Saundarananda, the poem of Aśvaghoṣa ed. by prof. Haraprasād" in Versl. en Meded. der Kon. Akad. v. Wet. te Amst. IV. 12, pag. 125—139.

„Een blijde gedenkdag": 6 April 1913 (met los portret van Prof. KERN) in Koloniaal Tijdschrift 2e jaarg. pag. 385—389.

„Ein altjavanischer mahāyānistischer Katechismus" in Zeitschr. d. Deutschen Morgenl. Ges. 67, pag. 347—362.

„Mahāsthāmaprāpta" in Bijdr. T. L. en V. v. N. I. 69, pag. 41—32.

„Die Indische Theosophie aus den Quellen dargestellt" Leipzig, Haessel 1914.

„De Kasten van Britsch-Indië" in Indische Gids 1903 pag. 1582—1603. (Dit opstel is te voren, op 10 Dec. 1912, voorgedragen in de algemeene vergadering van het Indisch Genootschap en gedrukt in de Handelingen dier vergadering blz. 73—96; aan het slot er van wordt ook de gedachtenwisseling medegedeeld die naar aanleiding van SPEYER's voordracht plaats had).

„Een Buddhawoord in verband met de vredes-idee" in Indologenblad 5e jaarg. n°. 4.

„Some critical remarks on Aśvaghoṣa's Buddhacarita" in Journal of the Royal Asiatic Society 1914 (Jan.) pag. 105—118.

„Een Indische tegenhanger van het Reinaert-Motief" in Tijdschrift der Maats. d. Ned. Letterk. 33, pag. 32—39.

Recensie van GOBLET D'ALVIELLA: Croyances Rites Institutions in Museum 20e jaarg. pag. 222.

Recensie van GERCKE u. NORDEN: Einleitung in die Altertumswissenschaft II² in Museum 21e jaarg. pag. 42.

Recensie van SHRIDAR V. KETKAR: An essay on Hinduism ib. pag. 71.